

Мить історії: лідери Народного Руху України (Іван Драч, Вячеслав Чорновіл, Михайло Горинь) під час відкриття III з'їзду НРУ. Рік 1992-й

Заповіт Михайла Гориня: «Не дайте їм зруйнувати Україну»

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

А чотирма десятиліттями раніше їх називали “особливо небезпечними державними злочинцями”. Небезпечнішими від великих фінансових шахраїв. І “особливо небезпечних” “відряджали” “на перевиховання” у душі “інтернаціональної дружби” в глухі місця РСФР. Був це великий парадокс російського мислення. У гімні УРСР на слова Павла Тичини до кінця 1991 року співали, що Україна в СРСР є щасливою, вільною та під сонцем свободи, шлях до якої осіяв Ленін, розцвітає. А в реальності за любов до України, за прагнення зробити її посправжньому, а не декларативно, щасливою українських патріотів “везли” у російські каральні заклади.

Михайло Горинь належав до тієї когорті людей, котрі готові були жертвувати собою, своїм життям, щоб українці мали змогу існувати як самостійна нація. Після того, як в 1978 році у нову конституцію СРСР було введено термін “нова історична спільність людей — радянський народ” (це дуже нагадує нинішню “какаяразніцу”!), у світі усе частіше стали називати все населення СРСР “росіянами”. Цей хитрий московський прийом, спрямований на русифікацію неросійських народів, у багатьох викликав обурення. Та були й ті, що зважувалися на активний протест. Тоді під словом активний розумілися заяви, що їх озвучувало радіо “Свобода”. Вони поширювалися також у формі самвидаву.

Ще у мої студентські роки в одній дружній сім'ї вчителів вищих шкіл зі Львова мені розповіли про підступну та злочинну суть того сусловсько-брежневського “нововведення”. І ка-

зали, що є українські патріоти, котрі свідомо йдуть у тюрми, аби не погаснув смолоскип українського прагнення до свободи. “Прийде колись час, й іменами тих безстрашних патріотів називатимуть вулиці українських міст”, — казала у ті далекі часи моя негласна вихователька українського патріотизму пані Марія Бабій. Проте ніколи не називала вона ніякого імені. Тому ані ім'я Михайла Гориня, ані імена багатьох інших, у ті далекі часи ще принижуваних радянською окупаційною владою дисидентів-політв'язнів мені були невідомі. Аж до моменту, коли влітку 1986 року львівський митець Роман Безпалків випадково познайомив мене, на той час журналіста української газети у Польщі “Наше слово”, з Богданом Горинем. Я не знаю, що йому сказав про мене Безпалків, проте, на той час мистецтвознавець, Горинь відразу повів розмову про денационалізаційну політику Кремля. Розповів він про себе, про переслідування української патріотичної інтелігенції, про свого брата Михайла, котрий вже вдруге за сфабрикованою КГБ справою перебуває у російських концтаборах (його запротестували до сумнозвісного табору смерті в селі Кучино на Уралі). У 1981 році чи не найбільше катівство драгувала увага Михайла Гориня до подій, пов'язаних з “Солідарністю” у Польщі.

Для мене особисто несподівана зустріч з Богданом Горинем виявилася дуже важливою, знаковою. Ще у роки моєї юності батько часто співав пісню з дуже актуальними й нині словами: “Україно, Україно, що ж тобі здається — сидить ворог у тебе в хаті й з тебе сміється”... Після зустрічі з Богданом Горинем, після його розповіді про брата Михайла, я зрозумів, що надихаючі слова батькової пісні не були його, а відтак й моєю, утопічною мрією про українську самостійність. Часто навіть рідні називали нашу віру в Українську утопію, мовляв москаль з його імперським мисленням та зі страшним репресивним апаратом не допустить до української самостійності. Після зустрічі з Богданом Горинем я побачив, що це було реальне прагнення не лише тих, хто був готовий жертвувати своїм життям за волю України, а й тих, хто ще не визрів до активної боротьби. Проте розумів суть процесів в СРСР. А вже за два роки від першої, здавалося б, випадкової, а фактично прописаної Небом, зустрічі з Богданом Горинем, десятки тисяч, а згодом сотні тисяч людей в українських містах виходили на історичні мітинги з вимогами змін в імперії, які переросли у вимоги державної незалежності України.

Закінчення на стор. 5

Гештальти гібридної війни Небезпечна гра «лялькових акторів»

Євгеній ХОДАКІВСЬКИЙ,
професор, заслужений діяч науки та техніки України, просвітянин.

Про зв'язок між “телевізором” і “президентом” історія ще скаже слово. Почнемо з того, що бридку, дику для цивілізованої епохи XXI століття так звану гібридну (між формами і видами застосувань) і її провідний різновид — інформаційну війну, агресором виграно на першому етапі (зміна влади) завдяки цілеспрямованому застосуванню наукових складових гештальтології — науки про психологічне (в першу чергу) формування намічених (сконструйованих) образів гештальтів (нім.) розвитку подій і їхньої імплементації (спрощено — застосування) в дійсності, а для досягнення кінцевої цілі — руйнування основ українства і цілісності української держави, керованого регулювання її придатності до бажаного результату авторитарній сутності агресора. До речі, у сусідній Росії НДІ гештальтології функціонують не один десяток літ і, як бачимо, їхні вчені не дарма “заробляють на хліб”.

Закінчення на стор. 2

ТАМ, НА ВЕСЕЛІЙ ГОРІ, ПІД ЩАСТЯМ

6

СПРАВА НАША НЕ БЕЗНАДІЙНА

10-11

ТАЄМНИЦІ ДРУКОВАНОЇ ГРАФІКИ

13

Закінчення. Початок на стор. 1

В апараті методології гештальтпсихології НЛП (нейролінгвістичне програмування) першою стадією гіпнотизування є релаксація, розслаблення, тимчасові відключення свідомості на основі формування образів-гештальтів привабливого та покрашеного майбутнього. Серед знарядь стратегічної гештальтної зброї безумовно пріоритети належать ЗМІ і, особливо, ефективним екстерналіям (зовнішньому ефекту) телебачення. Показовим зразком успішного застосування гештальтпсихології на рівні всієї країни (а не окремого індивідуума чи групи) є діяльність каналу “1+1” зрощеного з “кварталом”. Коло телеглядачів та територіальних ареалів розповсюдження (прийняття) інформації — найширше. В телесеансах каналу застосовується демонстрація найкращого, найпривабливішого — пісні: конкурсні випробування на “Кращий голос України”, де арбітрами і водночас тренерами виступають широкознанні і популярні співаки-особистості. Люди масово прилипають до телеекранів. Душа українства від культури, добра і краси відчиняється навстіж. А у відчинену душу дуже легко потрапляють отрута, сміття і бруд, яку “голосно регочучи” постачає “квартал”. Різкому, принизливому сарказму піддавались керівні особи держави та члени їхніх сімей, процедура утвердження основ української гуманістичної релігії, висміювались демократичні прагнення держави. І тут спрацював найкращий гештальт (навювання на образ) першої ганебної війни Росії проти України під навюванням найбільш авторитетного в колах автократів лідера “руського міра”: “обирати президентом України будького, окрім чинного”. Образ “будь-кого” заздалегідь сформований. Залишилося лише помінену особу опустити в підготовлений футляр.

Телеспектаклі, телегра майбутнього президента в гештальтній (створення привабливого образу) формі завершили справу переважною більшістю голосів на ви-

Гештальти гібридної війни Небезпечна гра «лялькових акторів»

борах. За Шекспіром: всі люди — актори. Але не всі засітковані тонкою павутиною лялькових театрів, де кожен театральний персонаж, підвищений на невидимій нитці ляльководи, діє за його командами. Нині гібридна війна триває, посилюючи стратегічні наміри “руського міра” руйнування України, прийому хаосу, навішування своєї мантиї автократизму під гаслом “єдиного народу”, засудженням демократичних здобутків Революції гідності, реставруючи прихильників президента-втікача, створюючи умови судової розправи над майданівцями, заміною прокурорів “свого” на “свою”, примітивами вишукування справ проти 5-го президента і українського лідера ЄС, наміром “прилаштувати” до складу уряду экс-президента Грузії зі шлейфом незнятої засудженості, з неуспішним екс-губернаторством Одещини, ризикуючи послабленням зв’язків з дружньою до нас країною, а також посиленням свого іміджу за рахунок брудного PR, поширенням під час активної фази пандемії поверхових рекомендацій на паперовому носії в кожну квартиру (6 квітня) під аншлагом “слуги” (начебо МОЗу зовсім не існує). Тим самим грубо порушуючи світову домовленість про припинення політичних війн, виявивши при цьому примітивну політичну неохайність. Або ж здичавілим зломом музею живопису, або ж дуже дошкульним наміром залізти в душу українства ревізією (переглядом) діючого законодавства “про мову” і намаганням крутнути колесо історії України назад, аж до ганебних часів Малоросії, між іншим до цього закликають фантастичні сценарії “лялькових театралів”.

Але найбільш вразливим на фронтах гібридної війни є розбіжність (і дай Бог, щоб не досягла розміру прірви) між гештальт-сформованим образом першої керівної особи держави, яка найкраще володіє роз-

мовним жанром і результатами діяльності, ще до офіційного визнання світом вірусної пандемії, між темпами руху національного доходу (краще достатку), що значно впали — від позитивного до від’ємного рівня. Особливо небезпечне різке падіння критеріального показника життєвого рівня, зайнятості і захисту населення, розвитку науки, освіти, культури. А це все є життя країни, життя людини, можливості відтворення сім’ї. Дотепний жарт “36,6”, сказаний зі смішком, мало сприятиме покращенню ситуації. Ослаблений невдачами імунітет депресійної і зголоднілої людини в можливій перспективі не може успішно протистояти пандемії небезпечному вірусу. Незайнятість, бездіяльність — найбільше знижують імунітет. Призупинення малого бізнесу, навіть короткотермінове, повинно компенсуватись державою застосуванням захисних заходів щодо безробіття та пандемії на місцевому, локальному рівнях, суворим дотриманням встановлених законодавством правил антивірусної гігієни, як обов’язкових атрибутів побутової культури, а працівникам медслужби слід оплачувати роботу щотижнево, щоденно в обіцяному розмірі. Цей складний час вимагає серйозних дій і в сільському господарюванні, в діяльності фермерства, домашніх господарств, зі зверненням до них найбільш відповідальних осіб держави про своєчасне проведення с/г робіт, мотивуючи тим, що у розумної нації запаси їжі не повинні скудіти.

Турбота про людину, як найвище творіння природи в Божім спорідненні з нею (професор, Святий Кароль Войтила, сторіччя якого нині відзначаємо) — основна ознака демократичності, яку найбільш сповідує гуманістичне українство. І хоч в будь-якому суспільстві є вроджені авторитарні типи особистостей (до 20% Х-типу за Д. Мак-Грегором, що полюбують началь-

ство і схильні до керованості), переважна кількість українців за генетичною природою демократична. Хвороба капітуляції “какаяразніца” лікуванню піддається монолітом демократичної патріотичності українства. І це не сліпий фанатизм, а вроджений гуманістичністю і волелюбством національний феномен. Автор робить спробу показати це у віршованій формі:

“... Не може бути інакше!”

*В добу нестерпної задухи
Ми оговтані не будем,
Бо ми ніяк не впали духом,
Не йдемо за староблудом.
І не давали ми руки
За зверхню хитрість “брату”
Та й ми не лізли на задки
Перед облудним катом
Бо “джін” Свободи завжди з нами,
І повний “Кошик” в нас добра,
І ми йдемо за козаками,
Бо нам давним-давно — пора.
Сказати собі — які ми є,
Що наша хата нам “не зкраю”
І вірим в те, що Бог дає,
І наша Віра не згасає,
Що Наша Правда не вмирає,
І непокірні душі наші,
Бо ми давно вже добре знаєм,
Що ми не можемо бути інакше.*

Основи демократичності українства яскраво виражено в академічному мисленні українського пророка Т. Г. Шевченка. Святими категоріями Віри, Правди, Волі, Боротьби виражено Боже Провидіння, що висвітлює незаперечну перспективу демократичної цивілізації. Земну вісь в цей складний відповідальний час крутять країни-гіганти, і її вектор повинен співпадати з законами Природи, Божими законами, Всесвітнім Розумом, повернутим до демократії, надаючи перевагу Людині, найкращому Божому створінню, а не силі “владування”, особистому лідерству — і тоді це велике лихо, що стурбувало весь світ, було б локалізовано на місці, не допускаючи зараження Всесвіту.

Євгеній ХОДАКІВСЬКИЙ

«Крим — це Україна» — новий інтернет-проект України

У прес-центрі Українського кризового медіа-центру відбулася презентація інтернет-проекту “Крим — це Україна”. Це всеукраїнський онлайн-банк архівних, музейних, науково-публіцистичних, просвітницьких та інформаційно-аналітичних матеріалів на підтвердження тісного зв’язку Криму з материковою Україною.

Георгій ЛУК’ЯНЧУК
Фото Євгена БУКЕТА

Метою проекту є створення наративу українського Криму, а логіка проекту полягає у тому, що неможливо переписати історію, як би це не хотілось новоявленим окупантам українського півострова.

На ресурсі розміщено понад 150 статей про історичну і культурну спадщину Кримського півострова та насичене життя його народу, а також більше 20 публікацій з унікальними архівними документами та музейними експонатами з усієї України. Наповнення ресурсу відбувається у тісній співпраці з Державною архівною службою України, газетою “Кримська світлиця” та залученням істориків, а також всіх, хто цікавиться історією Криму та може зробити внесок у розвиток проекту.

— Ми закликаємо всіх зробити свій внесок у наповнення ресурсу, якщо ви маєте матеріали, які підтверджують українське минуле і сучасність Криму, — сказав Андрій Щекун, головний редактор газети “Кримська світлиця”.

— Ми змінюємо концепцію свого розвитку. Раніше архівісти були цензорами того, що можна показувати та яку інформацію робити доступною. Це радянський підхід, який практикується у сучасній Росії Путіна, де історики та дослідники, які викривають “небезпечну” для чинної влади інформацію, піддаються репресіям. А місія об’єктивного архівіста — надати повний доступ до матеріалів фахівцям та дослідникам. Ми вважаємо, що українське суспільство зріле і воно здатне робити адекватні логічні висновки. Відкритість — це наша сила, — підкреслив Анатолій Хромов, го-

лова Державної архівної служби України.

— Жодна пропаганда російських окупантів не може змінити того факту, що Крим — це Україна, тому що є документальні підтвердження цієї історичної дійсності, — наголосив під час презентації Андрій Богданович, заступник голови Херсонської обласної державної адміністрації.

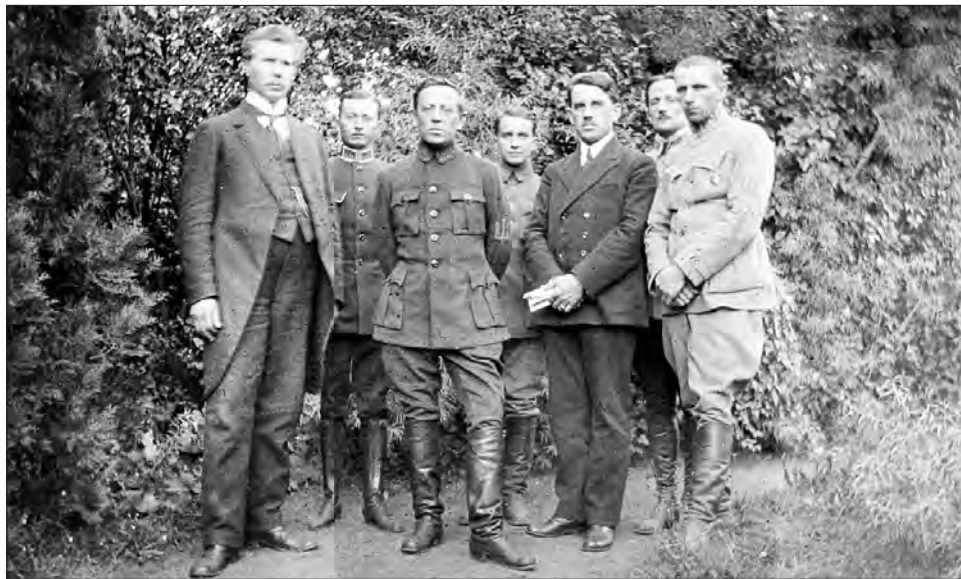
Виступає Андрій Щекун, головний редактор газети “Кримська світлиця”

Держархів оприлюднив нові світлини полтавця Симона Петлюри

Нові світлини Симона Петлюри — Головного Отамана військ та флоту УНР, оприлюднив Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО). Про це повідомляє офіційна Фейсбук-сторінка Українського інституту національної пам’яті. <https://bit.ly/2ZMMSF4>

Фотонегативи із зображенням Симона Петлюри зберігаються в особовому фонді Івана Огієнка (Ф. 1871). Тепер вони оцифровані і доступні для загального перегляду на сайті ЦДАВО: <https://bit.ly/3gzg5ct>

Симон Петлюра, ймовірно у Кам’янці-Подільському, 1919.

З пісні слів не викинеш

Будь-які події чи факти можна зрозуміти лише у контексті. З пам’яті ще не стерлися нещодавня брутальна заява ізраїльського посла в Україні, що українці не повинні вшановувати своїх національних героїв — Степана Бандеру, Андрія Мельника, Івана і Юрія Липу. Слідом за цим почастишали подібні випадки проти нашої політики національної пам’яті від деяких польських очільників. І все це на тлі розгортання активного антиукраїнського інформаційного наступу з боку проросійських сил всередині України (не лише в особі ОПЗЖ Рабіновича-Медведчука) і московських “русскоміровців”. Під час цієї відверто ворожої вакханалії, коли наша влада як води в рот набрала, мені зателефонували військові побратими: одні з обуренням, інші з проханням пояснити, що відбувається в українському інформаційному просторі. Причиною, як з’ясувалося, став розміщений у Ютубі уривок з програми “Prime: Муждабаєв” маловідомого для українського загалу журналіста, заступника головного редактора кримсько-татарського телеканалу ATR.UA Айдера Муждабаєва (2015 р. він з’явився в Україні, до цього жив і працював в Росії).

Розмова ведучого з гостем, директором Укранського інституту національної пам’яті Антоном Дробовичем велася навколо виданої п’ять (!) років тому Видавничим центром “Просвіта” дайджеста з книжки Миколи Мельника “Україна і Крим в історичних взаєминах”. Вибір теми, оцінки, висновки учасників розмови не варті були б особливої уваги, якби не їхня спрямованість і цікава послідовність. Як відповідь на інформаційну диверсію Муждабаєва-Дробовича Товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка почало готувати круглий стіл. Але наш колега Андрій ЩЕКУН, головний редактор газети “Кримська світлиця”, випереджаючи запланований захід, звернувся з відповідним листом до Держкомітету телебачення і радіомовлення України і водночас надіслав у СП свою статтю на цю тему, яку ми і публікуємо.

чи інші події, що дає змогу аналізувати, зіставляти факти, давати неупереджену оцінку. І в цьому є унікальність видань на історичну фахову тематику, що забезпечується міжнародним правом і гарантується захистом авторських прав, насамперед Конституцією України.

Для прикладу наведемо уривок з книги, який, на нашу думку, і призвів до виникнення цієї конфліктної ситуації: *“Аналізуючи татарсько-українські взаємини в козацькій добі, дійдемо до остаточного висновку, що татари не записалися в історії України як союзники, тільки як вороги української державності, не менші від поляків та москалів. Навіть після укладення численних договорів з гетьманами, жадного із них вони не додержували, а навпаки — у вирішальну хвилину боїв їх зривали, повертаючи в Крим з награваною добиччю та ясиром, залишаючи у своїй поворотній дорозі пожарища та повну господарську руїну.*

Для України залишилася тверда дійсність: кожний сусід, не будучи правдивим її союзником, намагався загартати якнайбільше українських земель.

У висліді занепаду державницької ідеї серед українського політичного проводу, в Україні наступив внутрішній розкол та територіальний поділ земель. Україна своєї державності не закріпила, тільки стала предметом зазіхань своїх сусідів (татар, поляків і москалів) та воєн між ними, які відбувалися коштом українського народу”.

Чи не найкращим матеріалом для аналізу минулого і його бачення в суспільстві є фольклор. Саме народна творчість і знання є тими джерелами, без яких неможливо уявити сучасне життя суспільства. Історія фольклору знає факти і штучного втручання у фольклорний процес, однак усі вони були безплідними. Тому народна творчість не може вміщувати і зберігати штучних творів. Фольклор — це не вимисел, а реальність, яка подана в художніх образах. В українській фольклористиці є таке поняття, як історичні пісні. Поява історичних пісень є наслідком розвитку історичної свідомості народу і його художнього мислення. Українські історичні пісні з’явилися у XV столітті, в період боротьби українського народу проти турецько-татарських загартників. В історичних піснях часто оспівуються безіменні герої, але їхня діяльність пов’язана з конкретним історичним періодом.

За даними Вікіпедії, історичні пісні поділяються на тематичні групи: а) про боротьбу з турецько-татарськими нападниками. Це хронологічно найдавніший цикл історичних пісень, вони належать до XV-XVII століть, коли Україна зазнавала грабіжницьких нападів з боку турків і татар. Наприклад, “Пісня про Байду”,

“Зажурилась Україна, що нічим прожити...”, “Із-за гори, з темненького лісу” тощо; б) про визвольну боротьбу українського народу під проводом Б. Хмельницького. Це пісні XVII століття, які стали одним із найяскравіших народних свідчень про величні роки триумфу Національної революції 1648-1654 рр. Наприклад, “Ой Морозе, Морозенку”, “Чи не той то хміль...”, “Гей, не дивуйтесь, добрії люди”, “Ой з города Немирова” та інші.

У цих піснях так чи інакше йдеться про часи постійних нападів на українську землю з боку татар і турків. Тож чи можемо ми не звертати уваги на цей період у наших взаєминах? Адже, як мовиться, з пісні слів не викинеш. Чи зможемо ми проігнорувати і викинути з нашого життя відомий твір Тараса Шевченка “Гайдамаки”, де яскраво описується боротьба українців проти поляків, через свавілля та утиски останніх? Чи можемо ми заборонити Кобзаря, котрий у своїх творах оцінює характеризує царську Росію і негативно висловлюється про безчинства москалів? Чи можемо ми відкривати кримінальні провадження за передрук вірша Тараса Шевченка “Заступила чорна хмара”, де є такі слова:

*Заступила чорна хмара
Та білу хмару.
Виступили з-за лиману
З турками татари.
Із Полісся шляхта лізе,
А гетьман-попович
Із-за Дніпра напирас —
Дурний Самойлович.
З Ромоданом. Мов та галич,
Вкрили Україну,
Та й клянуть єлико мога...*

Це — твори, які мають право на передрук, мають право на аналіз, мають право на окремо взятую думку будь-якої людини. І це гарантує їм як законодавство України, так і міжнародне право.

Щодо слова “жиди”, вживання якого автором книги теж не сподобалося Айдеру Муждабаєву, — то його ми можемо побачити у творах Тараса Шевченка, Івана Франка та інших не менш видатних українських письменників, які вважали, що в українській мові слово “жид” не має образливого значення. Так само, як в польській чи інших мовах світу. Саме поляки і занесли термін “жид” в лексикон України. До слова, польська мова й досі не знає слова “єврей”, вживається на рівні державної мови слово “жид” і з’явилася вона шляхом трансформації з французької — “жюї” та англійської — “джю”. Отже, навіть коли повсякденна мова на українських, що були під поляками, землях затвердила слово “жид” для назви єврей-

ської етнічної спільноти, церковна мова знала слово “єврей”. Побутує й інша думка, що слово “єврей” прийшло до України з Московщини три сторіччя тому. А до цього всі українські євреї були жидами. Міністерством юстиції України у 2019 році було проведено аналіз, що не виявив норм, якими б заборонялось вживання слів “жид”, “жиди”. В академічному словнику української мови слово “жиди” має два значення: 1) застаріла назва євреїв, 2) образлива назва євреїв.

Звісно, у сучасних реаліях ми мусимо приймати і вживати загальноновизнані унормовані слова, тим самим поважаючи почуття та гідність всіх етносів, що складають українське громадянство. Проте це повинна бути культура мовлення та вживання слів правильно в лексичному значенні, суспільних комунікацій. І оцінює стосуватися всіх, і ми ніколи не маємо дозволяти собі порушувати гідність будь-якого народу: називати українців хохлами чи невірними, росіян — кацапами чи москалями, кримських татар та турків — бусурманами, поляків — ляхами, а євреїв — жидами.

Впевнені, що правоохоронні органи розберуться в ситуації щодо книги “Микола Мельник. Україна і Крим в історичних взаєминах” і зроблять правильний правовий висновок. Адже цю книгу було рекомендовано до друку Експертною радою Держкомтелерадіо з питань книговидання. Рішення про друк книги було прийнято на засіданні колегії Держкомтелерадіо, враховуючи її актуальність нині, в період тимчасової окупації Кримського півострова з боку Російської Федерації.

Кримські татари — корінний народ України, ніхто в цій книзі не заперечує цього факту і не намагається осквернити їхню трагічну долю, особливо у XX столітті. Заглиблюючись у події минулого, можна знайти хороші приклади для того, щоб не повторювати деяких помилок наших предків. Натомість це заглиблення може мати і негативні наслідки, прикладом чого є зазначена ситуація навколо книги. Замість того, щоб, вивчивши уроки минувшини, рухатися далі і налагоджувати стосунки між нашими народами, тим паче в умовах сучасної війни з Російською Федерацією, знаходяться люди, які начебто з благих мрій і власного позиціонування думки спеціально ускладнюють ситуацію. Враховуючи те, що цю книгу видано ще у 1983 році, а передрук її здійснено не абиким, а Всеукраїнським товариством “Просвіта”, всі нападки Муждабаєва і відкриті кримінальне провадження нагадують більше “полювання на відьом”, аби заради незрозумілих цілей, як кажуть в народних висловах, “робити з мухи слона”.

Головним слідчим управлінням Національної поліції відкрито кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 161 КК України щодо друку книги (брошури) “Микола Мельник. Україна і Крим в історичних взаєминах” (Передм. П.М. Мовчан/ Мельник Микола. — К.: ВЦ “Просвіта”, 2015. — 68 с.). З березня 2020 року здійснюється досудове розслідування за фактом ксенофобії та розпалювання міжнаціональної ворожнечі.

Постає професійне запитання: на підставі яких фактів було прийнято відповідне рішення, адже жодного запиту на експертну оцінку про саме видання до відкриття кримінального провадження не було.

Приводом для відкриття цього кримінального провадження стало звернення журналіста ТРК “АТР” (місто Київ), колишнього заступника головного редактора газети “Московський комсомолец” (місто Москва) Айдера Муждабаєва до українських правоохоронних органів. На думку заявника, цитуємо: *“в 2015 році в Україні за державні кошти, на замовлення Державного комітету телебачення і радіомовлення накладом 8 тисяч примірників видали книгу, в якій головним ворогом України вказано не Росія, а кримські татари”. “Я вважаю це злочином, — зазначив Айдер Муждабаєв. — Ксенофобська акція з метою розпалювання міжнаціональної ворожнечі всередині країни... До речі, там є також спогади про “ж*к*дів” (саме так написано) в контексті “всесвітньої змови””.*

Спробуємо розібратися, що собою являє ця книга і що в ній так розлютило журналіста.

Як з’ясувалося, друк книги (брошури) “Микола Мельник. Україна і Крим в історичних взаєминах” (Передм. П.М. Мовчан/ Мельник Микола. — К.: ВЦ “Просвіта”, 2015. — 68 с.) було виконано згідно з чинним українським та міжнародним законодавством у сфері видавничої справи. Книгу було видано Українською видавничою Спілкою ще у Лондоні в 1983 році, повний текст книги розміщено на сайті української діаспори, а це, своєю чергою, демонструє законність видання та відповідність її до міжнародних стандартів видавців. Якби у цій книзі було виявлено факти та ознаки ксенофобії та розпалювання міжнаціональної ворожнечі, видати її було б неможливо, тим більше в Англії, — і це факт.

Книга (брошура) “Микола Мельник. Україна і Крим в історичних взаєминах” (Передм. П.М. Мовчана/ Мельник Микола. — К.: ВЦ “Просвіта”, 2015. — 68 с.) є авторським нарисом про історичне минуле Криму в ракурсі та в огляді відомих подій, що пов’язані з півостровом. Ба більше, книга відображає думки та погляди різних відомих діячів, оприлюднені у міжнародних засобах масової інформації, що підкреслює неупередженість автора в підготовці публікації.

Доля відносин між Кримом та Україною впродовж багатьох століть є надзвичайно складною. Історія знає як періоди миру і спільної боротьби проти ворогів між українцями-козаками і татарами, так і періоди війн, про що і йдеться в книзі. Крім того, тут фактично описані всі складнощі стосунків і між двома іншими народами: російським (у той період Московією і Росією) та кримськими татарами (у той період татарами, Кримським ханством та Османською імперією). І саме в змістовній частині книги більше уваги приділяється агресії Росії до України, а не татар до України, що, проаналізувавши саму суть книги, можна побачити. А саме — що головним ворогом є Росія, її імперська політика.

Так, інтерпретація деяких подій чи характеристик, поданих автором книги, має в дечому емоційно-експресивне забарвлення, однак автор висловлює цим передусім власну суб’єктивну оцінку, і, як нам видається, не нав’язує їх широкому загалу і не претендує на загальне визнання його суджень. На сьогодні найвідоміші історики України та інших країн світу мають різносторонні погляди на ті

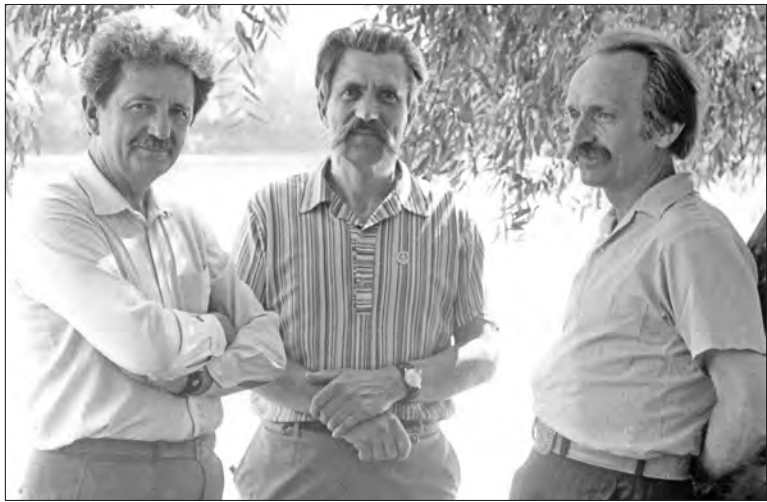
“Неоціненно великою була його особиста праця і роль, часто в силу певних об’єктивних і суб’єктивних обставин непомітна і не оцінена”.

П’ять штрихів до портрета великої людини

Богдан ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ

Велике бачиться здалека. Михайло Горинь належить до небагатьох відомих (особисто для мене справді великих людей), без яких Україна в буремні 90-і роки не змогла б реалізувати свій, можливо єдиний, шанс звільнитися від смертельних обіймів “старшого брата” і стати незалежною державою. Напевно тридцять років, які минають з часу нашої з Михайлом доленосної співдіяльності у Проводі Народного Руху України — не така вже й далека часова відстань, щоб належно оцінити історичні події та осіб, яким у відповідальний історичний момент вдалося зробити те, що, на жаль, не вдавалося багатьом поколінням героїчних попередників, подвиг і жертвна боротьба яких

му велика відповідальність за долю РУХу й України. Однак перш ніж керувати, хотів би послухати наші думки щодо напрямків та методів роботи постійно діючого вищого керівного органу РУХу. Першою взяла слово господиня квартири, в якій відбувалося це засідання, Галина Антонюк. Потім виступали інші, присутні і дуже скоро наша розмова, як це часто траплялося і раніше на різноманітних патріотичних зібраннях, переросла в емоційну балаканину про все і ні про що. Десь на середині засідання, наче відповідаючи на моє німе запитання, п. Михайло сказав: “Потім нам буде легше. Дуже важливо спочатку дати можливість висловитися і зрозуміти кожного”. Він не перестав виступаючи, уважно й терпляче їх слухав, щось занотовував у своєму записнику.

Виконавчі секретарі УГС Михайло Горинь (ліворуч) та В’ячеслав Чорновіл (праворуч) у голови Виконавчого комітету УГС Левка Лук’яненка (у центрі) в селі Хрипівка на Чернігівщині. Літо 1989 р.

були бездоганною основою нашої скромної частки. На жаль, їхні імена і подвиги за тридцять років так і не стали фундаментом історичної пам’яті сучасного покоління, яке народилося і виросло в незалежній Україні. Однак Михайлові Гориневі відразу після багатолітньої каторги у таборах комуністичного СРСР довелося своєю жертвністю, вірою, і мужністю надихати нас — молодих романтиків. Неоціненно великою була його особиста праця і роль, часто в силу певних об’єктивних і суб’єктивних обставин непомітна і не оцінена.

Штрих перший. Я побачив його вперше влітку 1989 р. в Києві на оргкомітеті з підготовки Установчого з’їзду Народного Руху України. Якраз закінчилася перерва між засіданнями і майже всі присутні пішли до робочої кімнати. Я заходив останнім і побачив, що неподалік, немовби когось очікуючи, стоїть чоловік, який на засідання прийшов у супроводі Всеволода Ісцька — відповідального секретаря Оргкомітету від Львівського регіону. Він пильно подивився мені в очі і привітавшись, першим подав руку і сказав: Михайло Горинь.

“Дуже приємно, — відповів я, — Богдан Тернопільський, товариш Івана Макара. Він розповідав мені про вас”. — “О, це сміливий козак! — відповів коротко і жестом запросив мене заходити до кімнати, а біля самих дверей непомітно відійшов убік, пропустивши мене попереду себе.

Штрих другий. Одне з перших засідань Секретаріату НРУ. Пан Михайло, як ми його тоді називали, відкриваючи засідання, наголосив, що ми всі, відповідальні секретарі РУХу, як і він, голова секретаріату, обрані з’їздом, а тому на кожно-

му Коли перейшли до фінансів і кошторису, п. Михайло першим запропонував: “Зарплата у мене, як голови, і у всіх відповідальних секретарів буде однакова і значно менша ніж у секретарів ЦК КПУ. І пільг у нас не буде, хіба що одна — працювати 24 години на добу. Я залишив свою сім’ю у Львові, і тому можу собі це дозволити. Вам важче, але це добровільно”.

Штрих третій. Одне з перших засідань Проводу Руху в Спілці письменників у кабінеті І. Драча. Йшлося про те, що РУХ мав би зосередитися на інтелектуальній роботі, зайнятися підготовкою і проведенням конференцій, “круглих столів” тощо. Хтось із керівників Київської міської організації гостро критикував роботу секретаріату через надмірну мітинговість. Часті мітинги нібито відлякують інтелігенцію. Пропонувалося, аби масовими заходами у Києві займалася винятково Київська організація РУХу.

Горинь слухав і мовчав, обличчя його було спокійним. А я не знаходив собі місця. “Ну як він може спокійно вислуховувати такі несправедливі звинувачення? — думав я. — Ми працюємо без вихідних, без зарплати по 18 — 20 годин на добу, і за це така дяка!” Наприкінці засідання п. Михайло взяв слово і спокійно сказав, що за місяць після з’їзду секретаріат мав велику роботу, що всі заходи в Києві проводяться разом з Київською організацією РУХу і що секретаріат розгляне на найближчому засіданні пропозицію щодо надання допомоги Раді колегій у підготовці й проведенні конференцій і “круглих столів”. На закінчення подякував усім за щирі і своєчасні розмови. Мені така дипломатія була незрозуміла, і я вирішив, що

більше в секретаріаті працювати не буду. Напевно мені з ними не по дорозі — подумів я. Вони нічого і нікого не цінують, адже я працюю від ранку до вечора, жертвуючи собою, своєю сім’єю, дітьми, яких уже більш як півроку майже не бачу, залишив престижну високооплачувану роботу, перед тим забезпечив оргкомітет з’їзду приміщенням, зв’язком, транспортом тощо і вся ця робота не заслуговує хоча б доброго слова. Я твердо вирішив, що скажу про це п. Михайлові ще сьогодні і піду. Після закінчення наради п. Михайло сам підійшов до мене й сказав: “Богдане, почекай кілька хвилин, підемо разом до Секретаріату”, — він вперше звернувся так просто і на “ти”, моя злість чомусь раптом зникла. ...Вже по дорозі Михайло запитав: “Що скажеш, козаче?” Я мовчав. Потім він рвучко зупинився і додав: “Я б хотів, щоб сьогоднішнє засідання не вплинуло на роботу секретаріату. Від тебе багато залежить” Потім зробив паузу, і вже йдучи, продовжив: “І знали ми, що шани нам не буде і дяди від людей за сей кривавий труд, що лиш тоді підуть по цій дорозі люди, як розіб’єм її і вирівняєм всюди, і наші кості тут під нею зогниють... Франка, маю надію, у школі читав?” “Читав — і не тільки в школі, — відповів я і продовжував у такому ж дусі — Та слави людської ми зовсім не бажали, бо не герої ми і не багатирі...”

Важко зітхнувши сказав: “Це дуже важливо відповісти собі самому на це запитання, бо скажу тобі чесно, як той, хто це добре знає — слави справді не буде”. Я повернувся і дивлячись в добрі, лагідні Михайлові очі відповів нашим рухівським жартом: “Я знаю, бо у нас праця, а слава у КПСС”.

Штрих четвертий. Після такої нагінки керівництва масові заходи не припинялися, а навпаки, крім щонедільних мітингів у Киє-

Михайло Горинь з дочкою Оксаною та братом Богданом під час відзначення 75-річчя Михайла Гориня. Київ, верхня актовка зала київського Будинку вчителя (колишньої Центральної Ради)

ві, за пропозицією Михайла, вони почали проводитися і в обласних центрах. В один із вечорів Михайло сказав мені: “Я думаю, що вже не потрібно організовувати приїзд на мітинг людей з інших міст. Нехай за ці кошти, що вони втрачають на дорогу, організують мітинги у себе. Але подумай, щоб у них брали участь і виступали представники від інших міст. Скажімо в Харкові — виступає представник з Києва, а на мітинг у Тернополі — представник з Донецька. Ти мене зрозумів?” Я його зрозумів і вже більше не нервував на довгих нарадах у завжди чомусь невдоволеного керівництва.

Штрих п’ятий. Ті, що прийшли до РУХу не за покликком серця, а за

Львів, 3 квітня 1990 р. Виступ Михайла Гориня на віче перед підняттям синьо-жовтого прапора над Львівською мерією. За ним — голова виконавчого комітету міста Львова Богдан Котик

іншими мотивами, були позірно активними, а насправді лінивими. Вони не хотіли і не вміли нічого робити, однак проявляли особливу ініціативу при “роздачі” заслуг. Одного разу я не витримав і сказав Гориневі: “Хіба ви не бачите, що принаймні половина з тих, із ким нам доводиться щодня мати справу, сюди заслані? Вони лише шкодять, а Ви цьому потакаєте”.

— Що ти пропонуєш?
Я відповів: “Потрібно таких позбуватися”. “Так, козаче, РУХ міг би перетворитися на секту, яка працює не на зовнішній світ, а на себе саму, вариться у власному соку. Повір я в цьому трохи розбираюсь. А за як ти кажеш, “інфільтрованими” поглядай, але не перегибай палиці. У нашому становищі можна легко помилитися. Адже тих, хто працює чесно, будуть намагатися скомпрометувати в першу чергу”.

Ще на початку моєї праці у РУСі Михайло Горинь часом розповідав мені про життя у таборі, про табірних побратимів, про Василя Стуса, про Михайла Сороку і Катерину Зарицьку. А потім одного вечора про естонця, прізвища не пам’ятаю, який зізнався йому,

ці слова глибоко запали мені в душу. Ми ніколи більше не поверталися до цієї розмови, але це своєрідне духовне щеплення я зберіг на все своє життя.

Життєвий шлях цієї людини справді заслуговує не тільки на значно більше визнання й шанування, а й на використання його спадку і досвіду, на щось вагомніше. Але це розуміння чомусь завжди приходить із запізненням.

P.S. Три Михайли відіграли особливо важливу роль у моєму житті. Перший — мій родич, старший брат мого батька Михайло Тернопільський. Він був членом гуртка патріотичної молоді, яким керував вчитель патріарха Йосипа Сліпого, про якого він згадує у своїх споминах, Іван Слободяник. Вранці 28 червня 1941 року мого стрія Михайла, вчителя Івана, та ще кількох невинних мучеників розстріляли після довгих катувань у тернопільській тюрмі. Про нього мені ніхто з рідних ніколи не розповідав. Однак ще дитиною, приблизно в п’ятилітньому віці, я випадково підслухав розповідь моєї бабусі Антоніни про те, як її чоловік, а мій дідусь Юльян ходив пішки до Тернополя, щоб упізнати свого закатованого енкаведистами сина. На все життя закарбувалися у мої дитячий душі тоді ще не зрозумілі слова: “Повернувся Юльо з Тернополя, став перед образами і плаче. Я до нього не підходила з годину, не могла, а потім підійшла, обняла легенько за плечі і спитала: ну що, Юлю, знайшов нашого? А він повернувся до мене і сказав — вони всі тепер наші... І знову плакав і розповідав мені, які вони всі помордовані, з пробитими цвяхами головами, з повідриганими вухами”.

Я ніколи не запитував у моїх рідних про нього і нікому ніколи не говорив про те, що я знаю цю страшну правду. Напевно, на підсвідомому рівні, розумів, чому мені не хочуть розповідати. Це стало моєю святою таємницею на все життя. Цього року, коли від народження Михайла Гориня виповнюється 90, від дня народження мого стрія Михайла Тернопільського виповнюється 100 років.

А третій — це Михайло Сорока. Про нього мені розповідав Михайло Горинь, і він став моїм взірцем для наслідування і нашім з Михайлом духовним керівником.

Богдан Тернопільський — відомий громадський діяч, один із засновників і керівників Народного Руху України в 1989-91 роках, заступник Михайла Гориня як керівника секретаріату НРУ, а з 1990 року як голови Політичної ради НРУ та Конгресу національно-демократичних сил — громадських структур, що об’єднували всі тогочасні патріотичні сили у боротьбі за незалежність України.

Закінчення. Початок на стор. 1

Виявляється, я міг і не зустрітися з Богданом Горинем, не познайомитися з ним та з його братами, бо перед виставкою, на якій пересіклися наші дороги, я зустрічався з однією сім'єю. Господиня, яка була студенткою у Варшаві, коли в червні 1934 року там був вбитий міністр внутрішніх справ Польщі Броніслав Перацький, мене переконувала, що мистецькі виставки були і ще будуть, а про варшавську атмосферу тих часів, про яку вона готова розповісти, я ніде не прочитаю. Однак якась сила мене штовхала — мушиш іти на виставку. І це ще один доказ, що в нашому житті усе відбувається за волею Долі. У тому числі й присутність в українській історії таких постатей як Михайло Горинь.

Хоч я був з ним заочно знайомий, проте наші шляхи перетнулися щойно у неділю, 13 вересня 1987 року. Його на початку липня того року звільнили з концтабору, однак я тоді був у Варшаві. До Львова мав я змогу приїхати лише 12 вересня. Оскільки на львівську адресу Михайла Гориня редакція “Нашого слова” надсилала газету, то він встиг познайомитися з моїми публікаціями. Після приїзду з Варшави ми з дружиною на другий день поїхали до її батьків у Кніселю. Того дня у своїх рідних у Кніселі перебував Михайло Горинь. Хтось йому сказав, що я приїхав до батьків дружини, тож він до них навідався. Тим паче, що мав він перед ними велике відчуття вдячності, бо саме у тій хаті Михайла і Богдана Горинів прийняли як синів, коли вони в 1945 році втекли під час депортації до Сибіру.

Мені Михайло Горинь подякував за публікації. Хоч у них, на мій погляд, не було нічого особливого. Тоді у контрольованій Варшавою, а також Києвом і Москвою (!) газеті не тільки було заборонено прямим текстом писати про право України на державну самостійність. Навіть було заборонено згадувати про українську державність 1917–22 рр. “Але у вас постійно лунає заклик до збереження української ідентичності, а без усвідомлення себе нацією неможливо збудувати державу”, — сказав мені Михайло Горинь під час першої, історичної, з ним зустрічі. А далі він почав розповідати про відновлення діяльності Української Гельсінської Групи (я тоді мав туманне уявлення, що це таке), про відновлення виходу “Українського вісника” (жодного з випусків, зрозуміло, я на той час не читав). Пан Михайло казав, що події, які відбуваються у балтійських республіках, у Москві з часом дійдуть до України. Ми вже за кілька років побачимо великі маси людей на вулицях. Під їхнім тиском імперія впаде — і на її місці утворяться самостійні держави включно з Україною. Це історична неминучість.

“Та мусимо бути свідомими, що у нас на шляху побудови самостійної держави може з'явитися чимало проблем, — сказав під час першої нашої зустрічі М. Горинь. — З одного боку відновленню України як держави по-чорному протидіятиме російський імперіалізм, а з іншого — радянська система так деморалізувала суспільство, що українська нація може постати перед проблемою нестачі кадрів, спроможних будувати власну, українську по суті, а не лише за назвою, державу. І якщо ми

виявимося нездатними створити власний потужний інформаційний ресурс, то може статися так, що до влади прийдуть циніки-протидисвіти, для яких Україна не цінність, а територія заробляння грошей. Вони можуть поважно вплинути на девальвацію сприйняття державності частиною суспільства. Тому не гаймо часу, а до роботи, козаче!”

Хоч подібні міркування про нашу перспективу я вже чув, коли прощався з керівником моєї дипломної роботи Михайлом Лучкою, проте сказане Михайлом Горинем мене глибоко шокувало. Я вірив його інтуїції та політичному досвіду. Окрім того, після цієї першої розмови з Михайлом Горинем я зрозумів, як дуже багато треба знати, аби відповідально займатися політичною діяльністю. Тут ніякі імпрровізації не допустимі. А точніше, усякі

сокі, навіть міністерські посади. Проте даремними були усі спокуси сторожів імперії. Михайло Горинь непохитно стояв на позиції: “Україною не торгують!”

Це кредо усього його життя — від юності до останнього його подиху. Він постійно — і у час праці в УГС, де був одним з її виконавчих секретарів, і коли очолював Секретаріат НРУ, і в умовах активної політичної діяльності, а згодом, коли від 2000 до 2006 року очолював Українську Всесвітню Координаційну Раду, ставив запитання: “Не питаєте, що Україна може зробити для вас — питаєте, що ви можете зробити для України”. Ці слова — пристосована до українських реалій цитата з історичної інавгураційної промови (20 січня 1961 р.) 35-го Президента США Джона Кеннеді.

Бували у служінні Україні Михайла Гориня моменти, ко-

Впевнений, що й нині, з небесних висот, волає він до українців “Не дайте їм (тим разом “какаяразнікам”, — М. Л.) зруйнувати Україну”. Він мав моральне право робити такі заповіді й заклики. Хоч і не займав якихось високих державних посад, проте своєю боротьбою за право України бути самостійною державою, своєю працею для держави заслужено посів місце у пантеоні моральних авторитетів нації. І мав він куди більше моральне право, ніж скажімо, Леонід Кравчук, робити заповіді, адресовані нації. Той, зв'язавшись з Медведчуком та його блоком “Не так!”, по суті чимало перекреслив із того, що два з половиною роки сам робив як президент України. Михайло Горинь як лідер дуже авторитетної на початку 1990-их політичної партії, на других

Леонідом Кравчуком президентських виборів, як “радикальні низи” в жовтні 1995 року на 5 з'їзді УРП, під приводом недостатньої радикалізації змусили Михайла Гориня подати у відставку з голови легендарної УРП. Присутні на тому з'їзді аналітики з адміністрації президента (Кучми) у приватній розмові сказали, що це тільки початок усунення українських політичних та громадських сил з української політичної сцени. Далі під прицілом буде НРУ, “Просвіта”. Вже надто потужні сили задіяні, аби Україна не стала державою з українською свідомістю. Життя показало, що страшний прогноз із 1995 року виявився правдивим.

Михайло Горинь досить боляче переніс момент, коли змусили його залишити кермо УРП. І тут не йдеться про якісь особисті амбіції. Він казав, що його влада як самоціль ніколи не цікавила. І він готовий допомагати кожному президенту, котрий будуватиме Україну українську. Причиною його болю було те, що під українськими прапорами усе більше з'являється циніків, для котрих держава — аж ніяк не найвища цінність. І цей процес з кожним роком поглиблюється.

Розуміння цього — далеко не єдиний удар, що випав на долю Михайла Гориня. У юності вони тільки гартували його завзяття для боротьби за права української нації. А з плином часу підточували його здоров'я. Його завзяття формувала не тільки “Просвіта”, а й школа, яка до 1939 року в Галичині була фактично польською (хоч формально двомовною, яку з ще австрійських часів називали утравквістичною). Згадуючи юні роки, дисидент і політик-державник дуже часто повертався до епізоду зі школи у рідному селі Кніселі на Львівщині, коли вчитель-поляк намагався змусити сина місцевого керівника “Просвіти” і діяча ОУН співати “Jeszcze Polska nie zginęła” (слова польського державного гімну — як і нинішнього, так і до 1939 року). Хлопчина відповів: як українцесь він цього робити не буде. Оскільки у ті часи тілесні покарання були узаконені й підтримувалися не тільки державно, а й церквою, то вчитель постановив зламати юнака, б'ючи палицею про долоні. Кожен удар розливався болем по усьому тілу. І водночас наповнював душу завзяттям та нескореністю.

Не дивно, що після такого гарту студент Львівського університету Михайло Горинь, попри небезпеку, брав активну участь у поширенні інформаційних матеріалів про боротьбу УПА. Потім прийшов час на самвидав (в основному твори сучасних українських поетів, “зарізаних” цензурою). А потім були концтабори та самовіддана державотворча праця.

На жаль, в одній статті дуже важко показати усі грані титанічної праці такої унікальної людини як Михайло Горинь. Тому поза увагою залишилися такі важливі, ініційовані М. Горинем проєкти, як створення програми консолідації української нації. Його життя і праця — великий розділ у підручнику для політиків-державників. Але нині ми мусимо виконати заповіді Михайла Гориня — “Не дайте їм зруйнувати Україну”. Це наше найнагальніше завдання.

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

Заповіт Михайла Гориня: «Не дайте їм зруйнувати Україну»

імпрровізації — злочин перед нацією. Після цієї розмови та прочитання “Українського вісника” я побачив, як багато мені ще треба вчитися, аби кваліфіковано писати про політику.

Михайло Горинь свій політичний досвід почав набувати в рідній хаті, оскільки батько був головою “Просвіти” в рідному Кніселі й керівником осередку ОУН. Навіть просвітянська праця в умовах так званої “української автономії” у складі польської держави (у такому статусі Галичина та Волинь Радою Амбасадорів Антанти 15 березня 1923 р. на 20 років було передано під управління Польщі) вимагала політичного хисту та досвіду. Наскільки безкомпромісною у патріотичному плані була сім'я Горинів свідчить один випадок, який відбувся на моїх очах. Під впливом економічних обставин та тиску Заходу тодішній генсек КППРС Міхал Горбачов змушений був звільнити політв'язнів останніх брежнєвських “покосів”. Однак Горбачов, можливо, хотів створити перед світом видимість, що усі політв'язні були засуджені на законних підставах, а він, новий “добрий цар”, проявляє до них “царську” милість. Або, скоріш за все, кагебісти хотіли убезпечити себе від майбутніх процесів за перевищення ними влади, тому стали вимагати від батьків та братів Михайла Гориня аби хтось із них написав заяву-прохання про помилування Михайла. Однак, коли зрозуміли, що не вимагять такої заяви, спробували зіграти на материнських почуттях Стефанії Горинь, матері Михайла: “Чи ви розумієте, що ваш син може померти в таборі, якщо його не звільнять? — шантажував кагебіст. Відповідь Михайлової матері була подиву гідною відповіддю великої патріотки. Вона сказала кагебістам, що у їхній хаті ніколи не торгували та за ніяких обставин не торгуватимуть правдою і честю.

Рідні Михайла Гориня розповідали, як після першого ув'язнення 1965 року (а ще перед судом у квітні 1966 р.) режим намагався приманити Михайла Гориня славою, яка може на нього чекати, коли публічно зречеться своїх “хибних переконань”. Його спочатку залякували, а згодом спокушали кар'єрою та владою. Йому за згоду стати слугою імперії обіцяли ви-

Голова УРП Михайло Горинь, перша половина 1990-х рр.

ли чисто по-людськи опускали руки. Бачив він, як гомосовєткус репетує, що хоче жити так, як живуть а Америці, проте не хоче працювати так, як працюють в Америці. Дуже великий прошарок суспільства, піддаючись впливові демагогії, відкинувши патріотизм, як об'єднуючий державотворчий чинник, вірить, що простими рішеннями можливо розв'язати складні проблеми. Тоді то Михайло Горинь ставив, просякнуте розпукою, запитання: “Куди ж ми, як нація, котилося? Де ж наші славні козаки?”

Коли фізичні сили вже покидали тіло Михайла Гориня і він не міг публічно докоряти усяким хниколам: “А що ти, козаче, зробив для України?”, його любов до України, його увага до того, що відбувається у політичних верхах ні на мить не загасала. Уже кволим голосом він наполегливо просив тих, хто в останні дні земного шляху до нього навідувався: “Не дайте їм зруйнувати Україну. Це мій вам заповіт!”

президентських виборах 1994 року підтримував Леоніда Кравчука. Однак після його дрейфу у бік медведчуківсько-сурківського “Не так!” з гіркотою сказав: “Цю людну наче підмінили. Я не розумію, що з ним сталося”...

Епізод з підтримкою в 1994 році Кравчука не похитнув сприйняття частиною суспільства Михайла Гориня як великого українця, як людини високої моралі. Для мене несподіваним моментом стала розмова зі знайомою київською лікаркою восени 2012 року (це був час Януковича). Вона (російськомовна) сказала, що так довго ми, як держава, будемо товктися у трясовинні безперспективності, поки не приведемо до влади людей на кшталт Михайла Гориня з великим патріотичним зарядом та з високою мораллю.

Однак сили російського реваншу зробили усе можливе аби цього не сталося. Минуло лише трохи більше року від програних

Слово про товариша — луганського просвітянина

Світлої пам'яті луганця Григорія Половинка

Досвіт сонця, 6 травня, на 74 році земного буття важка недуга перервала творчий політ прикутого до ліжка в родинному гнізді Весела Гора над Дінцем (на тимчасово поневоленій московським окупантом Слов'яносербщині) й відправила до журавлиного вірію палкого патріота України та співця її східного краю Григорія Григорійовича Половинка. Полинула у засвіти душа непересічної особистості різносторонніх талантів: знаного луганського просвітянина, талановитого письменника, журналіста, публіциста, перекладача, історика-краєзнавця, художника, громадського діяча, чийх численних повчальних чеснот так гостро бракує в суспільстві у наш складний і трагічний час.

Народився Г. Половинка в добу повеного лихоліття — чергового злочинного Голодомору в Україні — 7 листопада 1946 р. у селищі Сахновщина на Слобожанщині. Небезпечний спадок минулої війни залишив чорний слід у долі Грицька на все життя, коли він восьмирічного дитиною підірвався на німецькій міні. Маючи хист до малювання, навчився працювати лівою рукою замість скаліченої правої. Щоправда, це так і не допомогло вступити до Харківського художнього училища й стати професійним художником. Подальшу долю визначили успішно складені іспити до педагогічного вишу в Луганську. Так 1965 р. він став студентом історико-філологічного факультету ЛДП ім. Т. Г. Шевченка.

Активна участь Григорія в національному культурно-освітньому русі та громадському житті луганської студентської молоді, дієва національно-свідома позиція не пройшли повз увагу пильного чекістського ока. А погроми руху творчої інтелігенції в Україні 60-х рр. минулого століття не оминули й Луганщину. Переслідуваного за політичними мотивами неблагонадійного Г. Половинка двічі “галасливо, з тріском вигнали” з вишу за “націоналізм”. Дипломованим фахівцем вдалося стати тільки 1972 року, що в свою чергу дозволило викладати історію, крає- та суспільствознавство, креслення, малювання в школах Харківщини і Луганщини. Деякий час вдалося обіймати навіть посади заступника директора з навчально-виховної роботи ПТУ № 50 м. Щастя під Луганськом, де звели найпотужнішу на той час у Європі ДРЕС, а також головного художника-дизайнера Харківського НДІ Дніпрококс. Але при цьому не покинув іншу творчу пристрасть, якою займався зі шкільних років. Йдеться про поезію.

1966 р. у луганській обласній газеті “Прапор перемоги”, а також у журналах “Жовтень”, “Дніпро”, “Прапор” та ін. з'явилися поезії, які засвідчили появу на літературному небосхилі нового, з неординарним поглядом на дійсність, обдарованого поета. Відтак з-під пера Половинка

одна за одною з'явилися дванадцять поетичних збірок, в яких він постав трепетним ліриком, мудрим провидцем, іронічно-саркастичним критиком життєвого кредо українського суспільства. Його поетичну зрілість в літературному житті України зафіксувало членство в НСПУ з березня 1984 р. Невипадково поет-шістдесятник Іван Низовий, оцінюючи поетичну майстерність свого побратима по перу, заявив: “Немає в сучасній українській поезії рівного йому”. Друзі і колеги водночас відзначили суголосність поезії Г. Половинка й поезії козацького циклу Т. Шевченка.

Творчість Григорія пронизана глибокою любов'ю до славного минулого українського народу, особливо до історії запорозького козацтва. Маючи глибокі фахові історичні знання, він об'єктивно, не уникаючи темних сторін, оспівав козацьку добу України в історико-публіцистичних дослідженнях: “Дике поле — козацьке поле”, “Донбас — земля запорожців”, “Сербська гілка луганського дерева”, “Від Кальміуса — до Лугані”, “Князь Ігор в історії і в “Слові о полку Ігоревім”, в повісті “Бахмутський отаман”, у віршах й оповіданнях для дітей і, беззаперечно, в низці поетичних збірок — “Підкови чужих коней”, “Половецький полин”, “Шлях на Чигирин”, “Козацький марш” та інших. Козацькому циклу присвячені також його п'єси “Кіндрат Булавін” і “Мсьє Небаба, або Запорожець у Парижі”. За мотивами останньої, написаної 2009 р., на підставі історичного факту служби 1646 р. при французькому королівському дворі козацького сотника Мартина Небаби, з успіхом демонструвалися вистави на сцені Запорізького театру ім. В. Магари.

Звернення до драматургії — далеко не рядове в творчості Г. Половинка. Свого часу в мережі освіти він працював із дружиною Г. Чайкою. Створюючи шкільні театри, вони засобами драматичного мистецтва залучали шкільну та юнацьку молодь до літературно-театрального життя, пропагували правду, а не препаровану і заполітовану історію. При тому залучали до участі в спектаклях не тільки своїх колег, а й учнівські родини; власним прикладом ілюстрували й пропагували досвід шкільного виховання, що набуло широкого розголосу серед освітян України. Та й було чому подивуватися і повчитися у них, адже ставили повнометражні вистави — “Сорочинський ярмарок” М. Гоголя, “За двома зайцями” М. Старицького, “Мина Мазайло” М. Куліша тощо. Особливий успіх і слава чекали на Г. Половинка у м. Кремінна на Луганщині, де він створив народний театр, був його режисером-постановником і художником-оформлювачем.

Його перу належить і цикл п'єс для Луганського обласного академічного українського музично-драматичного театру, які зламали нав'язані стереотипи, що стали

характерними не тільки для Донбасу, але й усієї України. Серед них — “Спартак”, “Вій” (за М. Гоголем), “Веселий ярмарок” (за Г. Квіткою-Основ'яненком), “А не забути не завадило б...”, “Нові фараони”, “Свистунівська республіка”, “Усміхнись мені, доле...” (народна драма-есе з життя Т. Шевченка), присвячена 200-річчю від дня народження Великого Кобзаря. Деякі з них й досі не сходять зі сцени в окупованому Луганську. Йдеться про “Свистунівську республіку” (2012 р.). Сам Григорій Григорійович, оцінюючи власний твір, згадував: “Я не очікував, що абсурдність вигаданої Свистунівської республіки матиме багато спільних рис із сучасними і, на жаль, реальними “республіками” на Донбасі”.

Не оминув Г. Половинка й ще одну актуальну сторінку в новітній історії України. В умовах знищення вугільної галузі України під гаслом реструктуризації, а насправді — поховально-грабіжницької оргії олігархічних кланів, резонансними в Донбасі були п'єси з-під його пера, присвячені цій злободенній темі. На прикладах злету і трагічної сплюндрованої долі О. Стаханова та його послідовників, він розвінчував культ цих “народних героїв” та їхнє “гірниче новаторство”. Насправді це був небувалий обман, рабська праця в копальнях, трагедія змарнованого життя, яка не мала нічого спільного із світовим технічним прогресом.

Як журналіст Гр. Половинко побував у творчих від'їздах на будівництві БАМу (1976 р.), в зоні ліквідації аварії на ЧАЕС (1986 р.). За їхніми підсумками у низці нарисів задокументував мужню працю, звитягу, трагедію і прозоріння своїх ровесників та нищість державно-політичного керівництва СРСР на шляху до окреслених та омріяних комуністичних висот.

З перших днів відновлення “Просвіти” в Україні і до останнього подиху він був її дієвим активістом. У 1993–1995 рр. очолював Сіверськодонетське міське товариство “Просвіти”, редагував міську просвітянську газету “Сіверський край”, написав й випустив дві поетичні збірки, заснував міський шкільний театр “Клас”, спільно з незабутнім Й. Курлатом започаткував міський, а потім і обласний дитячий поетичний конкурс. Нині це широко знаний Всеукраїнський конкурс дитячої поезії “Джерельце” імені Йосипа Курлата, що має постійну прописку в Сіверськодонетську. Свою просвітянську діяльність Гр. Половинко продовжив з Луганським міським об'єднанням ВУТ “Просвіта”. Брав дієву участь в роботі Кам'янобрідського районного просвітянського об'єднання м. Луганська та в заходах Українсько-канадського центру “Відродження”. Ініціював проведення поетичного фестивалю “Слобожанський Луг”. До його відкриття підготував серію поетичних антологій по-

етів Луганщини: “100 луганських поетів”, “Так ніхто не кохав”, “Антологія перекладу” тощо. Водночас керував літературною студією “Молодий Луг” при редакції міської газети “Жизнь Луганска”.

Його творчість не вичерпується тільки козацькою тематикою. Неодноразово звертаючись до античної доби, еллінської і скіфської культури, він їх переплітав з історією рідного краю, утверджував найвищі духовно-патріотичні орієнтири українства “до остану, до загиби, боронити Україну”. Бо

*“Найрідніша батьківська земля.
Через кров пожжежі і руїни
Попелом століть у серце б'є.
Ось вона — Соборна Україна
Знову Незалежною постає”.*

Власну патріотичну позицію він підкріплював і утверджував перекладами зна-них поетичних геніїв з іспанської, болгарської, польської, словацької, білоруської, російської та інших мов. До того ж власні поезії та збірки ілюстрував сам, властивим

“своїм мальованим словом”. Мало кому відомо, що його перу, олівцю і пензлю належать сотні картин і малюнків. Чимало з них осіли в приватних колекціях не лише в Україні, а й у країнах Європи, Латинської Америки, Азії. Проведена 2015 р. у приміщенні епархіального управління УПЦ Київського Патріархату в окупованому Луганську резонансна виставка його полотен, присвячена історії рідного краю та Великої України під назвою “Ще золотіти нашій булаві”, була настільки вражаючою, що рашисти не посміли її знищити.

Заслугують уваги участь Гр. Половинка в діяльності Української Церкви та багатьох інших громадських організацій. 2013 року він був рукоположений в сан диакона УПЦ Київського Патріархату. Активно виступав проти засилля, мракобісся та обскурантизму Московського Патріархату в Україні. Тому й створив при приміщенні Свято-Троїцького кафедрального собору в окупованому Луганську “Музей козацької слави”, який функціонує донині. Бо переконав зайд-окупантів, що боротися з правдивою українською історією — безперспективно. Як генерал-осавул українського козацтва входив до складу луганської отаманської сотні. Неодноразово переходив лінію розмежування й брав участь у різноманітних державних і громадських заходах, що відбувались у Києві, Харкові, Хмельницькому, Сіверськодонетську. Невипадково, що й останню велику збірку своїх вибраних поезій теж назвав “Ще золотіти нашій булаві”. Її обговорення відбулось у Харкові, Сіверськодонетську, окупованому Луганську на рубежі 2019–2020 рр. за його активної участі.

За велику роботу на ниві вітчизняного просвітництва ВУТ “Просвіта” відзначило Г. Половинка своєю найвищою нагородою — медаллю “Будівничий України”. Орденів і медалей його удостоїли Луганська обласна військово-цивільна адміністрація, УПЦ Київського Патріархату, Українське козацтво.

Земля пером Тобі, любий наш Грицю, і вічна пам'ять та повага прийдешніх вдячних поколінь!

Володимир СЕМИСТЯГА,
голова Луганського ОО ВУТ “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка

Вірний син смаглявої Таврії Братан Микола Іванович (01.01.1935 – 13.03.2010)

Олег ОЛЕКСЮК,
заслужений працівник культури
України

Мені приємно згадувати Миколу Братана, як людину глибоко національного переконання. Своїм повсякденним життям він доводив, що найважливіше для людини залишатися людиною, доброзичливим трударем і водночас непримиренним борцем за утвердження української мови на теренах багатостраждального краю степовиків. Приємно згадувати про майстра красного письменства, який славився на Херсонщині

Микола Братан

ні енциклопедичними знаннями в галузі літератури, до останнього свого подиху вивчав і власними авторськими неологізмами збагачував українську літературну мову; приємно згадувати про драматурга і завзятого театралю, про справжнього вчителя творчої молоді Таврії, заслуженого діяча мистецтв України, співзасновника відродженої обласної організації Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, поета-пісняра Миколу Івановича Братана. На Херсонщині це ім’я знає і шанує. У селі Семенівка Каховського району Херсонської області за ініціативи родини Миколи Івановича та педагогічного колективу Семенівська загальноосвітня школа з 2011 року носить ім’я свого випускника Миколи Братана. Каховська районна об’єднана бібліотека з 2012 року вирізняється поміж інших районних книгозбірень почесним ім’ям Миколи Івановича Братана. Меморіальні дошки, присвячені пам’яті визначного просвітянина і самотнього поета, встановлено на будівлях Каховської районної об’єднаної бібліотеки у місті Каховка та управління культури Херсонської обласної державної адміністрації у місті Херсон. З 2014 року за ініціативи сина Миколи Івановича, поета Віктора Братана та Херсонської міської центральної бібліотеки імені Лесі Українки творча юнь міста Херсона може проявити себе на щорічному міському конкурсі молодих літераторів імені Миколи Братана. Також за ініціативи сина Віктора та дружини Раїси в обласній науковій уні-

версальній бібліотеці імені Олеся Гончара кожного року в грудні та березні відбуваються вечори пам’яті відомого громадського та політичного діяча, автора понад сотні поетичних видань та понад двадцяти драматичних поем, автора сотень українських пісень, п’яти романів та десятків літературознавчих нарисів, почесного голови Херсонського обласного об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, лауреата державної літературної премії імені Андрія Малишка, вірного сина смаглявої Таврії, письменника і мислителя Миколи Івановича Братана.

Йому присвячені літературознавчі дослідження Олега Олексюка, Таїсії Шерби, Івана Немченка та інших. За ініціативи Херсонської обласної організації Національної Співки письменників України у 2010 році п’ятим томом з серії видань “Літературні скарби Херсонщини” вийшла посмертна збірка вибраних поетичних творів Миколи Братана під загальною назвою “У дорозі до нас”. Микола Іванович був неперевершеним автором експромтів, тому вдячні письменники зібрали в одну збірку його віршовані автографи на книгах, подарованих майстром красного письменства, та видали у 2012 році окремим виданням під загальною назвою “Авторгаф”.

Микола Іванович Братан народився 1 січня 1935 року у селі Семенівка Каховського району на Херсонщині в родині хліборобів.

По закінченні Семенівської семирічної школи здобував освіту педагога молодших класів в Бериславському педагогічному училищі (1951-1954 роки) та українського філолога в Одеському державному університеті імені І. Мечникова (1959-1964 рр).

Працював у районних газетах, на обласному телебаченні. Як письменник дебютував 1961 року збіркою віршів “Смаглява Таврія”.

У прозі Микола Братан подарував літературному світові повість “Діждались весілля” (1976 р.) та романи: “Бережина” (1981 р.), “Перепелина ніч” (1988 р.), “Танго над лиманом” (2002 р.), “Далі буде” (2006 р.) та “Голодна кров” (2008 р.).

Письменник Михайло Шевченко стверджував: “Талант і ве-

ликий письменницький доробок, синівська любов, глибока освіченість, знання історії, культури свого краю, а ще постійна чесність у відстоюванні народних ідеалів — завдяки цьому він став певним символом свого краю. Отак скажімо, Полтавщина — це Володимир Малик, Чернігівщина — Станіслав Реп’ях, Закарпаття — Іван Чендей і Петро Скунець, Запоріжжя — Петро Ребро, а Херсон — звичайно ж, Микола Братан”. Лауреат державної літературної премії імені Андрія Малишка М.І. Братан, за словами колеги по письменницькому цеху Леоніда Куліша, “вперто, твердо і надійно увійшов в українську літературу. Перші віршовані твори засвідчували, що їх автор неординарний, непересічний поет, широко закоханий в навколишнє життя з його радощами і прикрощами, болями й надіями... І в кожному творі гранично окреслювалась неперебутня любов до степових людей, серед яких народився й виріс, творчо змужнів письменник.”

Микола Братан — автор близько сотні поетичних збірок, серед яких “Смаглява Таврія” (1961), “Луни” (1964), “Веселку — людям” (1966), “Поступ” (1968), “Свято на Перекопі” (1970), “Правда хліба” (1973), “У дорозі до Вас” (1974), “Від першої особи” (1977), “Я — Сиваш” (1978), “Степові люди” (1979), “Озерниця” (1982), “Добрина” та “Портрет з дороги” (1984), “Небо над долиною” (1985), “Поезії” (1986), “П’ята група крові” (1990), “Дожинок” (2005), “Семенівське шосе” (2007) та “Від сонця до сонця” (2010). Микола Іванович Братан — автор кількох тисяч експромтів, третина з яких увійшли до збірок “Експромти”, “Знову експромти” (2002), “Гіркі експромти” (2007) та “Експромти з посмішкою” (2009).

Його твори потребують глибокого дослідження, адже в них можна знайти не лише внесок в художньо-образну систему української літератури, а і знахідки у формі твору. Неймовірно влучні і філологічно грамотні авторські неологізми є особистим внеском до рідної української мови, яка увійшла у життя поета Миколи Братана з локом матері і знаходила прихисток у його творах повсякчас. Він і в роки комуністичного тоталітаризму, а чи чиновницького невігластва в роки незалежності України сміливо стверджував:

Микола Братан, Олег Олексюк та Надія Коротун

На фестивалі “Купальські зорі”, м. Гола Пристань

“Не лише для тих, хто пише,
Вона дана, як благодать.
Але й чиновник найтупіший
Родинну мову має знати”

Микола Іванович Братан завжди уособлював Таврію для письменників України, Білорусі, Росії, Дагестану, Узбекистану. Він переклав українською мовою антології поезій карачаєво-черкеських, чеченських та інгуських авторів, вірші з російської та білоруської мов, збірки єврейських, болгарських та угорських поетів. Видав книгу поетичних перекладів “Гостина” (Херсон: Просвіта, 2003 р.)

Його прагнення співпраці з театрами України подарувало літературному світові кілька десятків драматичних поем, серед яких окремою групою вирізняються присвячені життю і творчості Великого Кобзаря це “Сердитий Бог”, “Лукавий сон”, “Колюча нива” та “Побите серце”. Також незапам’ятовими і лексично насиченими є історичні драматичні поеми “Туга” (1995), “Ковила течуть за обрій” (1998), “Іде батько Махно” (2000), “Махно в Парижі” (2005), “Берег Маклая” (2009), “Сузір’я плеяд” (2000) та “Шоста заповідь” (2002). Микола Іванович Братан завжди у своїх творах наголошував на небезпеці потаканню проявам російського шовінізму, на загрозі українству і всьому цивілізованому світові від так званого “Русского мира”, прикладом цього є не лише поетичні твори, а і драматичні поеми “Кавказ підо мною”, “Сліпий дощ” та “Діалектика природи, або ж Дисидент із КДБ”.

До речі саме через гумор та критику у драматичних творах Микола Братан боровся з негативними проявами суспільства “Ляп на першій полосі” (1996), “Зорі падають в моря”, “Раді познайомитись”, “Титан” (2007) та інші.

У 1992 році завдяки копіткій організаційній роботі та незаперченому авторитетові Миколи Братана та його побратима по перу Володимира Пузиренка на Херсонщині активно створюються районні та міські організації Товариства “Просвіта”. Обрані делегати від міських та районних організацій товариства “Просвіта” на установчих зборах створюють обласну організацію Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка і обирають головою правління зазначеної організації українського поета Миколу Братана. Саме Микола Братан став об’єднуючою фігурою серед письменників, науковців та вчителів Херсонщини. Його численні виступи

серед хліборобів у трудових колективах Голопристанського, Олешківського, Білозерського, Скадовського, Каланчацького та Чаплинського районів, чи серед студентів та викладачів вищих навчальних закладів Херсонщини, його неабиякі організаційні здібності сприяли розширенню числа прихильників просвітянського руху та вступу цілої плеяди молодих літераторів та науковців до лав обласної організації Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Чимало нині маститих письменників України можуть стверджувати, що саме Микола Іванович Братан є їхнім вчителем та наставником на шляху до великої української літератури. Саме Микола Братан організовував та проводив зустрічі педагогів, студентської та учнівської молоді з відомими українськими поетами Дмитром Павличком, Іваном Драчем, Миколою Сомом, Володимиром Забаштанським, Дмитром Білоусом, з відомими українськими письменниками Олесем Гончаром, Костянтином Кудієвським, Євгеном Дударем, Володимиром Яворівським та ін.

Чимало відомих на теренах Південної України пісень вийшли з під пера майстра слова Миколи Братана у співпраці з композиторами Валерієм Другальовим, Олександром Злотником, Анатолієм Шейченко, Валентином Плаксеевим, Євгеном Сівцовим, Анатолієм Скуратівським, Володимиром Телюком, Ігорем Полевиковим, Оленою Поляк та ін. З 1971 року по 2006 рік Микола Іванович Братан обіймав посаду голови Херсонської обласної організації Національної Співки письменників України, а з 1992 року по 2000 рік очолював правління Херсонської обласної організації Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка. У 2000 р. Миколу Івановича було обрано почесним головою Херсонського обласного об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка.

До останнього свого подиху Микола Братан залишався на передовій у боротьбі за утвердження рідної родинної мови на етнічно українських землях славної Таврії. Ще 11 березня 2010 року ми разом з ним виступали перед студентами Херсонського державного університету з презентацією ювілейної збірки Миколи Братана “Від сонця до сонця”, а 13 березня 2010 року на 76 році життя серце полум’яного просвітянина перестало битися...

Іван МАЛЮТА,
письменник, заслужений журналіст України

Просто на здогад

У поезії Вадима Кришенка улюбленою лексемою стала назва найдавнішої хлібної рослини. Здогадалися? Авжеж, це жито. Тяглість до цього слова, вочевидь, не випадкова: народився у Житомирі, дитячі роки — на Житомирщині.

Зростав у сім’ї вчителів, батько був директором школи. Матінка померла дуже рано, на тринадцятому році його життя. От і горнувся до бабусі Уляни в селі Глибочок Баранівського району. А вона була віруючою, суворо дотримувалась народних звичаїв і традицій.

Моральні чесноти з пріоритетами совісті, доброти і співчуття незмінно культивувалися в сім’ї. Їх вивищує поет і в своїх писаннях. На підтвердження — і назви концертних програм, що транслювалися на всю Україну: “Десять Господніх заповідей”, “Нехай буде воля Твоя”, “Спаси мене, пісне”, “Українська душа”, “Благословенна будь”.

До цих критеріїв сутності душі Крищенко часто звертається і в коротких етичних текстах, вважаючи, що гордий мусить бути без гонору і пихи, багатий — без скупості. Хоча люди й так здогадуються, хто є хто.

*Не дім, а царственні палати —
Усе у мармурі і златі.*

Ти, може, хочеш запитати,

Хто тут живе?

Живе тут злодій!

Як кажуть, вцілів у десятку. І як тут не згадати золотий батон поганьбленого можновладця.

Примітно, що в інтимній ліриці поет також все підпорядковує визначальній думці в кінцевих рядках, саме їх хочеться взяти на зятямки.

*І любов пізнає гіркоту,
Хоч горнула до ласки й тепла.*

Дуже важко любити оту,

Що відлюблена кимось була.

Завважу, що такі вірші увійшли до збірки “Дзвони вечірнього слова” (2018). З афористичними рядками, філософським узагальненням та незлобивою іронією.

Ви знаєте, хто вже багато літ

І хитро, і лукаво править світом?

Мовчїть... До вуст свій палець притуліть,

Якщо не хоче постать антисемітом.

Це все, так би мовити, на здогад.

Вважають народною

Близько тисячі віршів В. Кришенка стали піснями. Їх клали на нотний стан відомі композитори — Ігор Поклад, Ігор Білозір, Віктор Лісовол, Олександр Злотник, Олександр Морозов, Геннадій Татарченко, Володимир Домшинський та ін. Звісно, із плином літ деякі призабулися.

На жаль, на радіохвилях тепер засилив іноземної попси, ігнорується чомусь рідна, україномовна естрадна спадщина. Ні народних, календарно-обрядових, ні патріотичних, повстанських пісень. І з телеканалів естрадні підскоки, з вихилисами на сцені, демонстрацією приваби тіла.

А в Кришенка пам’ятливі тексти, що лягають на душу. Нагадаю лише кілька (з іменами виконавців) із альбому “Пахне сад в забутті” (Олександр Василенко): “Мое танго” (Михайло Брунський), “Гуцульське танго” (Жанна Боднарук), “Матіола” (Олена Мозгова), “Білі нарциси” (Софія Ротару), “Листопад” (Оксана Білозір), “Пізня зустріч” (Лілія Сандулеса та Іво Бобул).

Завдячують дружній підтримці пісняря Віталій Білоножко, Алла Кудлай, Іван Мацялко, Ярослав Боруца, Михайло Брунський, Дмитро Андриєць, Світлана Весна, Алла Попова.

У чому секрет особливості прихильності композиторів і виконавців до поезії В. Кришенка? Мабуть, у кожного буде своє тлумачення.

Ліпше запитати поета. Але він сам оповів.

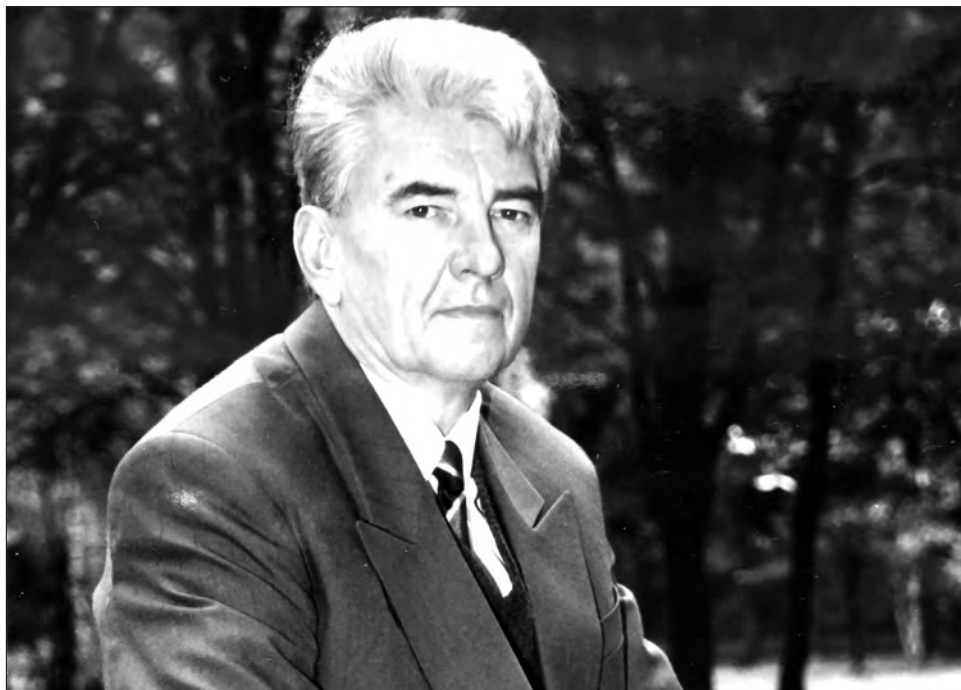
Не переспав, а перемучився...

Я зроду ще таких не бачив снів:

Всю ніч до ранку снилась музика,

Яка просила в мене слів.

У творчому набутку В. Кришенка чимало патріотичних пісень. Але є одна, яку вважають народною. Звісно, це “Кришта-

Як пісенні цілби

Зворушливі ліричні твори Вадима Кришенка покликали на сцену і сприяли визнанню багатьох українських естрадних співаків. Концерти за його участю — зазвичай у переповненій залі навіть Національного палацу “Україна”.

Він володар престижного як для поета звання “Народний артист України”, заслужений діяч мистецтв, лауреат літературно-мистецьких премій, удостоєний державних, церковних і громадських нагород.

З нагоди ювілею знаного митця (нар. 1.04.1935 р.) спробую виокремити найсуттєвіше у його творчих набутках.

леві чаші”. Якось під час спілкування з ним я почув її незвичайну історію.

У рукописі другої збірки поета (1966) був вірш “Пісня козацького коша”. Ще до появи книги до нього підібрав мотив і сам заспівав бандурист Віктор Лісовол.

Наливайте, браття,

Кришталеві чаші!

Щоб шаблі не брали,

Щоб кулі минали

Головоньки наші!

Мелодію перейняли спочатку народні хори, насамперед, “Гомін” Леопольда Ященка. До свого репертуару її взяли квартет “Явір”, співаки Олег Марцинківський, Василь Жданкін, Ніна Матвієнко.

Вельми популярною ця пісня стала з 90-х років. І не лише під час застілля. До неї дописували нові рядки. А польський режисер Єжи Гофман використав її у своєму фільмі “Вогнем і мечем”. Однак виплатити гонорар авторам відмовився, мотивуючи тим, що вважав пісню народною. Ну, а під час Революції Гідності я чув її біля наметів на Майдані Незалежності.

Минуть літа, давно не буде нас,

Забудуться навек імення наші.

Та вірю — і у той далекий час

Хтось заспіває “Кришталеві чаші”, —

не без підстав напропорочив автор своєму унікальному творінню.

За українське братство

Він традиційник в усьому — писаннях, побуті і стосунках. Справді, хіба може постати пісня неримована, з так званого білого вірша?

Крищенко твердить, що в людині повинні переважати не пошук наживи, вигода, а прагнення творити добро й любити. Але світ катастрофічно деградує. І поет протиставляє цьому лірику справжньої любові, кохання, яке облагороджує почуття. Книга, що вийшла в його ювілейний рік, так і називається — “Не біймось мовити про любов”.

Знову слова просить вічна тема,

Все дрібне із серця прогана...

Ні, любов моя — це теорема,

Котра просить доказів щодня.

Мабуть, більшість шанувальників пісняря Кришенка вважає його виключно талановитим естрадним ліриком. Попри відомі патріотичні пісні — “Родина”, “Поки ти, Україно, живеш”, “Одна-єдина”, “Україно-мати”, “Молитва”, “Вставаймо,

браття-українці”, “Україно, пам’ятай героїв”.

До недавнього часу я погодився б з таким міркуванням. І ось трапилась приємна нагода упевнитись ще в одному хисті поета. Цьому передувало пристрасне читання мені вірша з його вуст. Запам’ятався назва “Українське братство”.

Хай хтось кличе на підмогу

Мастака чужого,

А нам треба кошового

Вибрати зі свого.

Приніс додому подаровану книгу “Що на серце лягло” (2019) і втішився знову.

Хочу крикнути наразі,

Щоб у вусі трісло:

— Не садить московських блазнів

У державні крісла!

Геть зрадливі атрибути,

Що пекли нас часто!

Вірю — подолає скруту

Лиш українське братство.

Так це ж віршована публіцистика. Завше актуальна й потрібна. Як і слово на захист рідної мови.

Час перекреслить і забуде

Усіх перевертнів й нікчем.

А ти була і вічно будеш,

Допоки на землі живем.

У вірші “Ми — українці” — той же перегук поколінь.

Гуртуйтеся, браття ясночолі,

І утверждаймо власну суть.

Ми — українці, діти волі.

Ми є, були і маєм бути!

І циклі “Поетичні репортажі” — знов таки заклик до єдності у борні з московітами на Сході України.

В ці дні хай єднає нас думка єдина,

Ми зло в нашій домі долали не раз.

Все треба зробити, щоб жила Україна —

Сприймаймо цей заклик, як Божий наказ.

Покликані до згадок

Він співпрацював з багатьма талановитими авторами пісні, запрошував до участі в концертних програмах. Саме так — авторами. Бо таке творіння поєднує хист щонайменше трьох — поета, композитора та виконавця.

Саме тому я з великою цікавістю читав прозовий, мемуарний розділ. Сюди Крищенко покликав товариство, переважно з небуття, вже на подячні спогади.

Епізод про Дмитра Гнатюка я назвав би “Коли топне ногою”. У гуртових концер-

тах славетний співак закінчував виступи піснею “Гандзя”. І тоді на сцену вже виходили “на поклін” всі учасники дійства. Спостережливий Анатолій Паламаренко завважив, що виходити треба тоді, коли Гнатюк топне правою ногою.

Раїса Кириченко своїм співом “якось уміла опромінювати людей, робила їх добрішими і щирішими”. В останні роки — після важкої операції — в зажурі виконувала “Бабине літо”, зі співпраці поета з композитором Леонідом Нечипоруком.

Роки промчали, як райдужний вітер,

І зупинилися біля жоржин.

Можливо вдала “жоржинова” метафора нагадувала їй про день народження на Покрову. А може передбачала останній спочин під цими квітами. Ці слова вибиті на надгробку Р. Кириченко, до якого восени кладуть жоржини.

А Іван Мацялко — “співак зі срібним голосом” ще до знайомства до сліз зворушив поета повстанською піснею “Ой у лісі на полянці”, що її виконував з гуртом “Соколи”. Запрятелювали, коли той почав створювати власну сольну програму. І тоді з’явилися пісні, що їх вперше почули у незрівнянному виконанні Мацялка: “Слов’янська врода”, “Коли приходиш ти”, “Чарівниця”, “Русалонька”, “Дві зорі”.

У спогадах зійшлися і Назарій Яремчук, який, вже тяжко хворий, виконував на Співочому полі над Дніпром пісню “Родина”, і Олександр Зуєв, композитор трагічної долі — зі спадковою психічною хворобою, похований, як безхатько, в загальній могилі, і Віктор Лісовол, що також потрапив до психлікарні, і земляк Андрій Остапенко, композитор, аранжувальник, помер в онкології, і Ярослав Євдокимов, співак, народився у в’язниці у матері-бандерівки.

В окремих розповідях — Оксана Білозір, неодмінна учасниця, а то й ведуча його концертних вечорів, Микола Гнатюк — “талант в картузику” чарувати залу після будь-якого виконавця.

Як на мене, мемуарні оповіді поета доцільно видати окремою книгою.

Поважний ювілей на сцені буття — коли іноді почувашесь, ніби в секторі прицілу... За усвідомленням поета “це питань пора щемлива”. Привід не стільки втішатися досягнутим, як звітувати самому собі, “даремно жив чи ні?” Попри те, що видав близько півсотні книг, створив чимало пісень.

Для маестро В. Кришенка відповідь може бути оптимістично умироствореною.

Та при зустрічі я вдавсь й до незручних запитань.

— **Я вичитав, що відомий хірург, герой України Олександр Шалімов був у захопленні од Вашої творчості і “Ваші пісні ладен слухати цілий вечір”. Чи відчуваєте тягар слави?**

— Іноді потрапляю у незручне становище. Хтось на вулиці упізнає і, буває, просить не лише автограф, а й зазімкуватися разом. Один молодик з “оселедцем” козака дуже хотів пригостити кухлем пива. Ледве відмовився під приводом, що п’ю... із кришталевої чаші.

— **Чи не почувастесь “вичерпаним” у домінуючій темі кохання?**

— Це довічне... Рояться-накликаються тепер слова на щось у стилі ретро. Щемливо-прощальне, як танго у Богдана Веселовського. Хай би це було, скажімо, “Українське танго” або “Танго для віршів”. Майже кожен митець не може бути задоволений повністю. Я — один із таких. Але втішений тим, що написане пішло в народ, його співають.

Усе минує в світі, звісно...

Спиною в тиші вечорівій.

Пробігло все — лишилась пісня,

Настояна на рідній мові.

Останній рядок налаштував мене на асоціативний роздум.

Цілюща настоянка, яку на Київській Русі і в козацькі часи називали цілбою, зазвичай помічна при негараздах зі здоров’ям. А пісенна — дає розраду в любові, стає покликом, додає віри і сміливості у борні за волю і державність України.

Борис БОРОВЕЦЬ,
член НСПУ

Творчі обдарування Євгена Шморгуна

Євген Шморгун — просвітянин, людина, яка все життя активно працює на українську справу, мужньо стояв і стоїть на захисті української мови. Зрештою, він один з тих, хто стояв біля витоків української державності.

Упродовж сімнадцяти років поспіль Євген Шморгун як голова журі опікується дитячо-юнацьким літературним просвітнянським проектом “Перло многоцінне”, приуроченим до Дня української писемності та мови; видає щорічний альманах краєвих творів цього конкурсу “Проріст”, який традиційно вручається переможцям під час обласного свята української мови, культури й духовності у Пересопниці.

Починав Євген Шморгун у далекій юності як поет. Однак книгу віршів (єдину на сьогодні) видав у вже поважному віці. Як на мене, то чи не кожний з уміщених там поезій може позаздрити найрозрадніший нині віршописець. І маємо пожалкувати, що ця гілочка розлогого творчого дерева письменника залишається в затінку.

Мабуть, заповідано було зверху, щоб його стежина в літературі виявилася не протореною іншими, а пролягла через буйнотрав’я погоринських і прислучанських луґів, неспоганені ще на той час людським безголов’ям лісово-озерні поліські закутки, які відкрили йому свої тайни, дали щедру поживу для літературної творчості.

Дехто говорить: Євгенів пощастило, що зазнався з цікавим країнином, мудрим знавцем природи Іваном Насалем, від якого навчився чути голос трави і всякого іншого зела, птаства й звірини. Звичайно, пощастило, але чи не тому, що сивоколий травознай відчув у ньому споріднену душу, що їхні спільні мандрівки полями-лугами-лісами, спілкування з природою і поміж собою насолоджували й збагачували обох?

Отак одна за одною в поважному київському видавництві “Веселка”, а згодом і в інших, стали з’являтися книжечка й книжки Євгена Шморгуна, головними героями яких були діти і природа.

Як писав про них незабутній побратим Шморгуна Григорій Дем’янчук, “у збірочках, адресованих читачам старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, світ рослин постає не тільки в розмаїтті природних кольорів, але й, що особливо слід заважити, в “простих” таємни-

цях, розкриття яких стає сюжетами навіть з елементами інтриги і вчить малих читачів бачити те, що весь час перед очима, але часом залишається непоміченим”.

Враження від мандрівок, зустрічей з природопоклонниками, знання, почерпнуті з науково-популярних і краєзнавчих джерел, легенди, перекази й бувальщини, почуті від земляків-старожилів — усе те через художню уяву автора переплавилось в захопливі сюжети оповідань і повістей для дітей і підлітків, а згодом і дорослих. Та він не задовольнився здобутою вершиною, а сягнув уявою в дохристиянські вірування українського народу, одним з перших у новітній час видобувши із забуття язичницьких богів Ладу, Рода, Сварога, Дажбога, Стрибога, Сварожича, Перуна, Купала, Велеса, Берегиню...

Два десятиліття працював Євген Шморгун над романом з часів князювання в нашому краї Федора Острозького “Сніги непочаті”. Роман удався таким, що номінувався на здобуття Шевченківської премії, дійшов до останнього етапу конкурсу, але, на жаль, премії не здобув. Звісно ж, не став від того менш захопливим чи менш популярним у читача.

На сьогодні у творчому доробку Євгена Шморгуна кілька десятків високохудожніх книг, котрі, як уже говорилося, до вподоби і малим, і дорослим. А скільки б їх було ще, якби не трапив свого письменницького таланту на інших. Значна частина рівненської письменницької організації старшого призову — то його вихованці, котрих він вимогливо плекав, виводив у люди, коли очолював організацію, і вже потім, як з літими попросився з цієї клопітної посади. На його рахунок десятки, а може, й сотні відредгованих книг інших авторів. І коли на книзі стоїть прізвище Шморгуна як редактора — то вже як перепустка у письменники.

Він і сьогодні, у свої поважні літа, завжди серед творчої юні, по-батьківськи вимогливо вишу-

кує і вирощує молоді таланти як голова журі обласних конкурсів юних авторів “Перло многоцінне” та “Провесін”, зустрічаючись з учнівською молоддю.

Чверть віку опікується Євген Шморгун створеним ним письменницьким видавництвом “Азалия”, котре за час свого існування видало кілька сотень книг як сучасних авторів, так і предтеч. Пошук творів забутих земляків, повернення їх із небуття — то титанічна праця, на котру здатні лише справжні подвижники. Це ним уперше в Україні видано твори Олени Теліги й Олексія Стефановича, без котрих сьогодні немислима українська література, менш знаного Христофора Блонського та інших. До речі, ще в студентські роки ним було повернуто з небуття поета розстріляного відродження Валер’яна Поліщука, якому присвятив дипломну роботу та кілька публікацій у київських часописах.

Ним впорядковано і видано серію книг “Реабілітовані історією”, чимало тематичних збірок, хрестоматій, започаткований альманах “Погорина”, який згодом, переданий під опіку молодших, за його активної участі переріс у солідний журнал. До півсотні видань забутих і віднайдених авторів-земляків нараховує бібліотечка музею Уласа Самчука, якою теж опікується Євген Шморгун, чимало творів підготував до видання у бібліотечці Рівненської обласної “Просвіти”, переклав і видав поезії й прозу нащадків волинців-виселенців у Сибір, котрі не забули, якого вони роду-племени. А нещодавно побачила світ його повість “Снігури”, теж присвячена цій тематиці.

У його творчому доробку — трилогія про “Пересопницьке Євангеліє”, на якому присягають сьогодні президенти України. Можливо, воно й досі припадало б порохом у сховищах, і згадували б про нього лише дослідники старовини, якби не запов’язався наприкінці вісімдесятих років мину-

лого століття його вивчати і популяризувати Євген Шморгун, клопотами якого встановлено було пам’ятну стелу в сусідній з батьківським селом літописній Пересопниці та запроваджено немислими до того щорічні велелюдні святкування.

І в цьому проявився Євген Шморгун не лише як письменник-видавець, а й як громадський діяч. З його публікацій в обласній пресі наприкінці тих же вісімдесятих розпочалося створення на Рівненщині Товариства української мови ім. Т. Г. Шевченка, він відроджував у краї “Просвіту”, активно працює в ній і до сьогодні, був серед засновників Народного Руху, його виступи на культурницьких заходах, по радіо й телебаченню, у пресі завжди відзначалися і відзначаються аргументованістю, зваженістю, але в основоположних питаннях принциповою непоступливістю. Такий само він і в житті — толерантний, але відвертий у судженнях, кого б те не стосувалося: українофобів чи вчорашніх і нинішніх побратимів по боротьбі за утвердження державності. Й до нього прислухаються, на нього не ображаються, бо знають, що все те від бажання допомогти, підтримати, від переживання за справу, якій присвятив усе своє життя.

Цінний дар шанувальникам гетьмана Мазепи

о. Юрій МИЦИК,
д.і.н., проф., засл. діяч науки і
техніки України

Його зробив читачам чернігівський науковець і журналіст Сергій Павленко, найкращий в Україні мазепознавець. І раніше він видав низку книг — наукових досліджень, присвячених цьому гетьману України, і два фундаментальні (понад 1000 ст.) збірники джерел, присвячених його добі, а в журналі “Сіверянський літопис”, який він заснував у 1995 р. і є його головним редактором, почесне місце належить саме мазепознавчим розвідкам. Цього разу він опублікував третій фундаментальний (496 ст. або 62 друкованих аркуша) збірник джерел (“Україна доби Івана Мазепи. 1708–1709 роки в документальних джерелах”. — К. вид-во “Мистецтво”, 2019). Вже з першого погляду книга привертає увагу, бо є ошатно виданою на крейдяному папері. Вона містить авторський вступ, де міститься розвідка про мету й характер видання, особливості джерел, вміщених у збірнику тощо.

Це універсали й листи самого Івана Мазепи, козацької старшини, листи шведів-учасників походу Карла XII, дипломатичні донесення, повідомлення тогочасної преси, матеріали російських урядовців, царя Петра I, турецьких владців про антиколоніальне повстання Мазепи й перебіг подій 1708–1709 рр. Особливу цінність становлять численні перекладені шоденники воєнків і високопосадовців шведської армії. Великий масив джерел дає уявлення про шведсько-український союз, про справжні наміри сторін протиборства й визвольну боротьбу гетьманців та агресивну політику Російської імперії на теренах України.

Джерела (всього 621!) розташовано в збірнику за тематичним принципом і розділено на 8 частин: “Напруга загроз”, “Каролінський наступ на Москву”, “Шведсько-український союз”, “Царський фронт”, “Кримсько-османський нейтралітет”, “Поразки і відступ”, “Бендерське стояння”, “Документарій пізнього часу, пов’язаний з повстанням мазепинців”. Збірник складається також з іменного та географічного покажчика, переліку документів і реєстрів репресованих у справі повстання 1708–1709 рр., а також подальших антиросійських дій (мазепинці, урядники та члени їхніх родин). Особливо цінним є те, що тут представлено не тільки раніше видані за кордоном й часто недоступні навіть науковцям, але й виявлені в архівосховищах як України, так і зарубіжних країн (Польща, Росія, Швеція). Ряд джерел вперше перекладено з польської, латинської, німецької, французької та шведської мов — і це теж підносить значення збірника.

Збірник доповнює попередні два, і разом вони дають можливість всебічно розглянути антиколоніальне повстання 1708–1709 рр. під приводом гетьмана Івана Мазепи і очистити його самого і його прибічників від бруду російських фальсифікацій. Насамкінець привітаємо Сергія Павленка з новим науковим звершенням і побажаємо йому нових успіхів!

Відзначили лавреатів обласної літературної премії імені Ярослава Павуляка

Валентина СЕМЕНЯК
Фото авторки

11 червня у сільській бібліотеці Настасова, що на Тернопілії, вперше відбулося урочисте вручення обласної літературної премії імені Ярослава Павуляка. Настасів — родинне село відомого українського поета, члена двох творчих спілок — Національної спілки письменників України та Словаччини. Згідно Положення про Премію, нею відзначаються автори — жителі Тернопільської області, які внесли вагомий внесок у популяризацію творчості відомого настасівчанина, поета, громадсько-політичного діяча, шістдесятника Ярослава Павуляка, а також автори поетичних збірок віком до тридцяти п’яти років. Обговорення та оцінювання творів і робіт, поданих на здобуття премії, проводилося конкурсною комісією з п’яти осіб, яких затвердив виконком Настасівської об’єднаної територіальної громади терміном на три роки. До неї увійшли члени Національної спілки письменників України Марія Назар, Анна Віталія Палій, Валентина Семе-

няк, Зіновій Кіпібіда, доктор мистецтвознавства, професор Олег Смоляк. Премією можуть нагороджувати громадян України — мешканців Тернопільської області, які мають здобутки у дослідженні творчості Ярослава Павуляка, а також громадян України з інших областей, чиї твори чи роботи присвячено дослідженню творчої спадщини поета.

У номінації за “Крашу збірку молодого поета” першими лав-

реатами стали поетеси Наталя Близнюк (“Печать Іоанна”) та Ірина Табак (“На відстані вій”). Вони набрали однакову кількість балів. Дипломи вручив голова конкурсної комісії Олег Смоляк. А сертифікати на суму 5 тисяч гривень від Благодійного Фонду “Покрова” вручив його засновник, народний депутат України, голова обласної організації “Агропродсервіс”, голова Тернопільської обласної організації Аграр-

ної партії України Іван Чайківський. За популяризацію творчої спадщини Ярослава Павуляка (книги “Ярослав Павуляк у споминах”, “Ярослав Павуляк у слові”, “Художньо-виразальні засоби в поезіях Ярослава Павуляка”) дипломом нагороджено уродженця Настасова, доктора мистецтвознавства, професора Олега Смоляка. Премію він отримав від мецената, господарника Михайла Гомівки. Книги у подарунок лавреати отримали від голови ГО “Знак громади” при Настасівській сільській раді С. М. Пиндуса. Присутніх та новоспечених лавреатів привітав голова Настасівської ОТГ Микола Злонкевич.

Того дня гості вшанували молитвою пам’ять про відомого поета — відвідали його могилу на сільському цвинтарі. Побували на подвір’ї, де колись стояла хата і де він народився. А ще завітали до відреставрованого пам’ятника Тарасу Шевченку, ініціатором встановлення якого був студент Ярослав Павуляк — за що у свій час добряче поплатився: зазнав переслідувань від комуністичної влади.

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ

Вона належить до рідкісного типу людей.

Як правило, до них ставляться або з великим захопленням, глибокою симпатією, або з категоричним неприйняттям, зловорожою антипатією. Така доля чи не кожної людини високої ідеї, служіння якій диктує максималістський і ригористичний погляд на все оточення.

Така людина змушена до мінімуму звести своє приватне життя, відмовитися від тих розваг та дрібних пристрастей, якими заповнено щодення пересічної, в чому існуванню панує цілковита вегетативність.

Для мене Ірина Фаріон відкрилася як особистість тоді, коли її афоризми й максими ще не ввійшли в патріотичний “цитатифонд” і ще не стали крилатими. Мені побачилася вона, сказати б, у той передстартовий момент, коли ім’я Ірини Фаріон ще не стало широко відомим в Україні.

Мій добрий приятель — ще генеральний директор популярного тоді львівського солодкого “Світоча” Андрій Тавпаш, подивовано викукував: “Як — ви не знаєте пані Фаріон?!” Й це ім’я визирнуло з пам’яті та швидко конкретизувалося: “Мовознавець...” Читав щось і її, і про неї. А оскільки з файлів пам’яті не засвітився її візуальний образ, то я й не зреагував миттєво на ім’я.

Тавпаш був одним із ініціаторів тієї прекрасної поїздки, котра подарувала мені знайомство з пані Іриною і початок приятельства, що має важливе значення і в моєму житті, і в моїй справі з найменням “Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яценка”, де Ірина Дмитрівна встановила і фінансує премію імені Олени Пчілки.

Того лагідного літнього дня ми зустрілися в селі з назвою “Горячівка”, що стоїть на кордоні України й Молдови, з якою сусидить Вінничина. Там відкривали пам’ятний знак роду Лимичів. Це була винятково врочиста подія. І кожен із мовців не шкодував слів, коментуючи її. А коли біля мікрофону опинилася поставна й тендітна Ірина Фаріон, то над усім нашим велелюдям мовби вихор пролетів. З жагучою пристрастю говорила вона про долю й долю українців, про те, як долати постколоніальні травми й відстоювати своє політичне, історичне й моральне право бути державно під сонцем у цьому не вельми досконалому світі, де владарює не сила права, а право сили.

Слухаючи те, що Фаріон мовила і як вона мовила, подумав: оцей ораторський талант — та на найвищій трибуни держави! Хіба міг я сподіватися, що в особі мовознавця раптом відчую отакого неординарного політика справді державницького мислення. Не запитав тоді в Ірини Дмитрівни, чи вона вже безпосередньо причетна до партійного середовища, але вже невдовзі побачив її під прапорами Всеукраїнського об’єднання “Свобода”. І вже від першої там її яви було враження: саме для цього, для політики, вона народжена. В ній — справді потужний політичний нерв. Згодом у тому допевнилися всі, хто чув депутата Львівської облради чи Верховної Ради України. Такі харизматичні особистості зі сміливим інтелектом і ясної візією — це скорше винятки поміж депутатського стада, де до сприкрення багато темних, ніяких чи відверто мародерних індивідів. Фаріон — яскравий еталон національно свідомого й морального політика. Політика, що не відступається від своїх високих імперативів.

Говорячи про Фаріон-політика, відчув певне збентеження: при цій нагоді належить бодай побіжно окреслити наукові обрії доктора філології і педагога, видатного мовознавця Ірини Фаріон. А мене знесло на політику. Бо ж без цієї грані Фаріон просто не існує. Властиво, для багатьох далеких од культурних інтересів людей Фаріон — передовсім або тільки політик.

Власне, подеколи важко розокремити в “кентаврі” на ім’я Ірина Фаріон: ось досі вона — мовознавець, а звідси (й до нескінченності!) — політик. Мовознавець Фарі-

У заключній книзі мемуарної прози Михайла Слабошпицького “З присмеркового дзеркала”, що виходить у видавництві “Ярослав Вал”, йдеться не тільки про тих, кого вже немає серед живих. Там уміщено й цикл силуеток про наших сучасників. Пропонуємо увазі читачів одну з них.

Справа наша не безнадійна

Ірина Фаріон

он не замикається тільки в теоретичних питаннях фаху — її мовознавство переростає в найширші масштаби культурології; мовне питання в її сприйнятті й трактуванні — один із найважливіших моментів усієї української гуманітаристики. І спробуй-но на цьому зупинитися та обійтись без політики. Це — саме та сфера, де вони зустрічаються і стають продовженням і по-ясненням одна одною.

Якби я і не читав книжок Ірини Фаріон, а знав її лише в усному жанрі, то загалом міг би уявити не тільки їх концептуальні особливості чи емпіричне багатство, а й переконливість наукової аргументації. Але я читав і “Правопис — корсет мови? Український правопис як культурно-політичний вибір”, і “Мова — краса і сила: суспільно-креативна роль мови XI—XIX ст.”, й “Отець Маркіян Шашкевич — й український мовотворець” і “Мовна норма: знищення, пошук, віднова”. Й ось нині дочитую абсолютно унікальне дослідження Ірини Фаріон. Вона реставрувала й дослідила мовний портрет Івана Пулюя. Ризикнула поглянути на вченого під таким кутом зору й відкрила в ньому так багато того, що залишалося в тіні. Бо ж, мовляв, він передовсім фізик, а тому завперш цим нам і цікавий.

На згадку мені не спадає жоден аналог такої праці. З’ясування мовно-політичного світогляду видатного вченого. Передісторія та історія перекладу Молитовника і Біблії. Дослідження мовної практики мислителя. Націтворча функція мови в рецепції Івана Франка й Івана Пулюя. Задуманий мовний портрет великого вченого став і його інтелектуально-духовним портретом на тлі доби й у контексті української історії. “Дивовижною є ірраціональна здатність Пулюя міряти життя своєї нації поза власним життям”, — пише Ірина Фаріон. — Він не ремствував, що нема ще плодів його праці, а впевнено заявляв: “...як ми збирати мусимо те, що посіяли предки наші, так колись збиратимуть наші потомки те, що ми посіємо”. І дослідниця наводить те як ще один дорожочинний нам приклад “непропащої сили” українства, й живлючої енергії, що допомогло йому пройти через усі неласкаві до нього періоди історії.

Це, здається, щось справді безпрецедентне в новочасному мовознавстві. Тут дивовижно широкі засяги дослідниці. Вона мусить виходити і на поле точних наук, і тримати в полі зору мовно-культурну й політичну ситуацію тогочасної України, і, звичайно ж, зв’язати себе біографічним контекстом Івана Пулюя та його сподвижників.

Ця праця показує, що Ірині Фаріон тісно в рамках академічного літературознавства. Її однаково цікавлять і питання лінгвонаціології, соціолінгвістики, гуманітаристики загалом та національної ідентичності і мова як фактор політики, і конкретні проблеми вираження національного змісту нашої держави. Як легко зрозуміти, все це — і не тільки це, бо Фаріон надзвичайно багатогранна в своїх зацікавленнях — уміщається між двома полюсами: мова і політика. І все те й зумовило, висловлюючись цитатою з поета, цей потужний двокрилий політ.

Шкода, що я тоді не читав автобіографічний нарис Ірини Фаріон “Іду життям, неначе мінним полем...”

І взявся написати передмову до бібліографічного показника “Фаріон Ірина Дмитрівна. Доктор філологічних наук, професор”.

Загалом знаючи її політичну діяльність, читавши книги Ірини Дмитрівни, маючи надзвичайне задоволення від співпраці з нею в конкурсі з української мови імені П. Яценка, де пані Фаріон — голова Наглядової ради й один із меценатів престижного мовного турніру, я відчув, що тих фактів мені досить для того, щоб бодай пунктирно окреслити духовний портрет цієї небуденної особистості.

Звичайно, для короткого передслова того було досить. Адже я писав головню про своє відчуття цієї людини, про її характерні погляди та діяння, розлування яких виразно чуто було не тільки в усій Україні, а й поза нею — завперше в Росії, де її було офіційно визнано ворогом Росії калібру Астольфа де Кюстіна, Донцова чи Бандери.

Неоднораз чувши страхітливий епітети на адресу Фаріон із російського телезобоящика чи від усіх наших гордонів і згадуючи тендітну поставу її, не міг утриматися від сміху. Так, я згоден, що пані Ірину не зрушити з її позиції, де вона непорушно стоїть в обороні України, але вимальовувати її таким страшидлом, яке готове і дітей їсти, і цивілізацію поховати, й земну кулю викинути за межі галактики — куди вже тому Геббельсу рівнятися в мистецтві тотальної брехні! Бо ж бачите: від Фаріон залежить, чи існуватиме людство взагалі, а тому є невідкладна потреба анафемувати її. Не здивуюся, якщо довідаюся, що Кірілові Гундяєву “планом до двору” з Кремля спущено такі засекречені рекомендації. І диригентська паличка змахнула... Он як захиляються боти — так просто тільки з творчої ініціативи — не буває.

Роботодавці цього “оркестру” вже оплалити його мелодію не менше, як на десяток літ наперед. Отож: “Фаріон!.. Фаріон!.. Фаріон!..”

Уявляю, що в не одній ватній голові від цієї какофонії може виплоджуватися думка: “А справді без цієї демонічної Фаріон історичний розвиток пішов би зовсім іншим шляхом, і ми б швидко жили в дружній родині народів-братів СССР...”

Один із Ірининих фанів гірко сказав: “Які ж ми бідні — в нашій важкій ситуації нам потрібно триста Фаріон!” Тоді українська справа зрушиться на лад... Я відповів йому, що в інкубаторі таких особистостей не вирощують, запрограмувати їх не можемо. Цінуймо те, що вона є. І що робить набагато більше, аніж це посилює для людини її харизми, активності, статусу й інтелекту.

А ось опонент Фаріон (він себе називає поміркованим патріотом) усе бідкається: чому вона така різка? Хіба не розуміє, що своєю різкістю відштовхує від себе? Мала б не так категорично говорити з людьми?

Пояснюю йому: у нас багато хто ставить питання української мови не різко. Все намагається лагідністю повернути до України національно вихолощених, а з них не вивірюється потяг до Росії. Умовляннями, всовіщаннями та благаннями справі не зарадиш. На безхребетних безкарно їздять. Так званою політкоректністю національну державу з тієї постколоніальної руїни, котру ми успадкували, не так просто будувати. Та й ця наша заподадливість перед головною російською нацменшиною згубна. Вона засвідчує нашу слабкість та безхребетність проти всіх, кому пощастить нас осідлати. Змінюються покоління, а в сидлах на нашому карку ті ж самі елементи.

Бачачи, як важко переконати першого мовця за його словами, що взорується на стандарти Заходу: політкоректність і політкоректність, і не хоче нічого чути про те, що не можна все стригти під одну гребінку, бо кожен випадок конкретний і з ним інша передісторія, ще допевнюєшся: українізація має бути така ж навальна, як і росіянізація. І Фаріон тут — приклад рішучості для всіх нас. А особливо — для державних мужів (якщо вони в нас є!).

Чимало, довірливо розвісивши вуха слухає аргументи: он у Швейцарії скільки мов! а в Канаді — англійська та французька, то, бачте, й мають такий високий рівень життя і сконсолідоване суспільство, бо не виснажують себе мовними війнами. Знову й знову переконуєшся, як елементарно просто маніпулювати людьми. Навіть нічого не прибрихуючи. Просто називаєш факт: у Швейцарії справді кілька мов; у Канаді — справді англійська та французька, але жодного пояснення про те, чому так склалося — і все, маси вже мають модель розв’язання мовної проблеми. Невігластво самовпевненої в своєму всевідданні сучасної людини безмежне. Нею вміло маніпулюють, а вона гадає, що самостійно зробила важливе відкриття. Її енергійно підштовхнули до саме такого висновку, і вона зі слухняністю маріонетки зробила його.

Фаріон нещадна до таких забудьків, як і до відступників. Її політичний темперамент і непримиренність не дозволяють проігнорувати котрийсь такий вияв, перемовчати спричинений тим гнів.

Той, хто не знає її, може бути вражений раптовою метаморфозою настрою Фаріон: ще хвилину тому зрівноважена, трохи патетична або м’яко іронічна, вона вмить вибухне нищівним сарказмом. Її гнів — гнів регістру Донцова чи Маланюка, які не могли спокійно говорити про вегетативне малоросійство та національну недорозвинутість тих, кого Донцов називав свинопасами.

Я був свідком визрівання політичної діячки Ірини Фаріон. Бо ж її перші рішучі кроки в цьому напрямі були в мене на очах.

Я не знав її в той час, про який пише колега Фаріон із Львівської політехніки Оксана Микитюк (також катедра української мови). “Уже тепер далекого 1 вересня 1991-го року я побачила, як Ірина Фаріон зайшла на катедру. Що впадає у вічі, коли бачиш незнайому людину?... Звісно, одяг був вогнянисто-червоний (бордово-червона вузька спідниця та яскраво-черво-

ний светр)... Швидкість, упевненість, рішучість — так, це був “вогонь в одежі слова”. Цей вогонь я бачу до сьогодні: він то спалахує швидко займистою лавиною (у боротьбі з політичною тупістю та неспроможним угодовством), то гріє, даючи тепло і затишок. Про вогонь Ірини знали всі. Пам’ятаю, як в університеті на філологічному факультеті казали, що стінгазету про В. Стуса робить Фаріон, вона горить цією справою, до неї тягнуться всі небайдужі...”

Такою ж елегантною, пристрасною та елоквентною побачилася і мені за першої зустрічі Ірина Фаріон. Та ще відчувалося, що ця тендітна, привітно всміхнена жінка — згусток нервів і волі. Вже згодом мені здалося, що в ній мовби дружно співіснують дві особи: одна — книжниця, яка боготворить свою — буцім таку нудну, незрозумілу, зовсім недоступну для багатьох! — мовознавчу науку. А друга — яскраво виражена політична людина, будь-якої миті готова йти на трибуну чи на барикади. Хрестоматійна академістка й вибухонебезпечна полемістка, за порівняння з якою знебарвлюється приваба наших Цицеронів.

Ірина Фаріон однаковою мірою належить науці й політиці. Якби мені запропонували визначити, що для неї головне і чому більше віддає сил, я б завагався з відповіддю. Так, наука. Я перечитав рецензії та відгуки на її монографії, прочитав і кілька популярніших написаних книжок (яких нам дуже не вистачало!), і, не вагаючись анітрохи, твердив би: наука! Але я повсюдно бачу й чую політика Фаріон. Її активності вистачить на легіон діячів. Навіть і вже не депутатом Верховної Ради Фаріон, як уже мовилося, не перестає бути в найперших лавах оборонців усього українського: мови, освіти, культури, науки, людини, держави. Пам’ятаю такий жарт, коли Ірина Дмитрівна була в складі парламенту. Бачачи тоді її елементарно тупих колег із різних фракцій, я роздратовано сказав приятелю: це ж треба, щоб під дахом Верховної Ради було таке дурноголів’я. На що мій приятель сказав: не будь таким категоричним, бо ж там є Фаріон, а в неї інтелекту вистачить на весь парламент. Тому справа наша не безнадійна.

Отож поряд із наукою в Ірини Дмитрівни — як абсолютний паритет — стає політика, де вона також почувається так органічно, мовби перебуває в справді рідній стихії.

Як на мене, то маємо рівновеликість обох обдарувань.

Як на одну яскраву біографію, всього того — задосить. А ще ж Фаріон могла б навіть поділитися багато чим із колегами, які до такого формату не дотягують. Але ж є ще одна пасіонарна Ірина Фаріон, яка приходить до нас із екранів телебачення (ціни немає її своєрідному лекторієві на каналі “Рада”!). Хоч владці її (як і слід цього було чекати!) від “Ради” відлучили, але ті передачі можна дивитися в ютубі. Вона — з її подиву гідною ерудицією — веде слухача через століття, виокремлюючи в них важливі для нації події і постаті видатних українських людей. Вона вже назвала і схарактеризувала “з погляду вічності” всіх тих, хто має бути в нашому пантеоні, чії імена записано на скрижалях національної історії.

Без перебільшення можу сказати, що всі її виступи — на телебаченні, радіо, в паперових ЗМІ — могли б скласти цілу авторську біографію “чистого” публіциста. Оця ряснота справді вражає. Поточне рецензування всього з мовних питань, здається, не оминуть увагою жодне з таких видань. Актуальні коментарі на політико-культурні теми. Аргументоване слово в усіх “профільних” дискусіях, сотні її авторства портретів видатних українців на телебаченні, радіо й у соціальних мережах. Зайве й нагадувати, що це — не такі собі непертензійні біографічні довідки (“народився... вчився — чи не вчився... помер”) — там щоразу маємо прозирання в глибину того часу, в котрому судилося жити тому чи тому фігурантові, докладну характеристику всієї української ситуації (що незрідка була зовсім не на нашу користь), оригінальні історичні паралелі. Не можу втриматися, щоб не виокремити з усією шереги цих інтелек-

туально потужних матеріалів передачу про Миколу Гоголя, — чи не найконтroversійнішою постаті в історії, котру українці тягнуть до себе, а росіяни до себе, і ніяк не поділять. Якби йшлося про котрогось із “южнорусских” письменників (тобто з походження українців), наприклад, Нарезного, Сомова, Данилевського, то ця дискусія з метою остаточної приватизації автора не була б такою довготривалою. Але ж тут — Гоголь зі своєю “Пропалою грамотою”, де ми вчитуємо не тільки те, що дорого нам, а й навіть те, чого там немає, а нам дуже хотілося б, щоб воно було. Як відомо, є не тільки проблема тексту, а й проблема читача. Специфічна особливість його оптики, що й зумовлює характер рецепції тексту. І тут два варіанти “Тараса Бульби”, писані мовби один для українців, щоб підсолодити нам душу романтичною казкою про козацьку звиятку, а другий — для імперської Росії, бо ж, виявляється, борються й умирають козаки “не шадя живота свого” — як вам гадається, задля чого?! — “во имя белого царя”, тобто “государя-императора”. Гоголезнавці з різних таборів дискутують, яка ж у Гоголя була душа — українська чи російська? чи та і та водночас? — а для Ірини Фаріон тут незбагненної загадки немає: Гоголь — просто відступник і перевертень. Подобається комусь це чи не подобається, але Фаріон обстоює свою принципову оцінку Гоголя, і від неї так просто не відмахнутися. Її аргументація — не демагогічне словолитство. Тут маємо ту — геть незручну для нас — правду, котрої наснаженому національними сентиментами серцю геть не хотілося б чути. Бо ж бачите: наш Тарас Бульба! Але його Тарас Бульба, як нині модно висловлюватися — аж занадто амбівалентний.

Окремо при цій нагоді хочу сказати про таке. Фаріон уособлює для мене (хотів сказати тип, але на типовість цього явища в нас не набереться кількості представників) ідеального філолога. Не секрет, що наше суспільство не може похвалитися своєю освіченістю. Тому справжніх професіоналів та освічених людей маємо обомаль. Пам’ятаю, коли на непростий філфак йшли здебільшого ті, хто, розуміючи свій скромний рівень підготовки, не замахувалися, скажімо, на юридичний, медичний чи фізико-математичний, а йшли на філологічний, навіть не маючи уявлення про те, що “філологія значить любов до знання”. До того ж у “совку” значно престижнішою вважалася російська філологія. Українська ж очима зросійщених українських містян — то було “село”. Тому маеш таке гнітюче враження від багатьох сьогоднішніх словесників. Здається, що чимало з них просто не можуть похвалитися належкою підготовкою. Ось уже два десятиліття проводячи Міжнародний конкурс з української мови імені П. Яцика, я буваю в багатьох школах і неоднораз зустрічав там тих учителів, які саме в знанні літератури й мови справляють зовсім сумне враження. Можливо, це спостерігається не тільки серед філологів. Я ж знаю тільки про них. І маю сміливість стверджувати, що в сьогоднішній мовній ситуації Україна значною мірою завинили й вони.

Ірина Фаріон — саме такий філолог, яким він уявляється в ідеалі. І не тільки тому, що вона — видатний мовознавець. І літературознавець. І людина широкої ерудиції, яка може бути яскравим прикладом саме того, як і чим живе справжній філолог.

Є ще Фаріон-публіцист, яка щедро надарована літературним хистом. Вона автор багатьох пристрасних виступів в обороні всіх національних цінностей українців. Саме принципова непоступливість у відстоюванні українських пріоритетів та патріотична пристрасність Ірини Фаріон доводять до істерики українофобів. Вони з усіх сил намагаються демонізувати її, вдаються до інсинуацій та брудних наклепів. Але пані Ірина має не тільки тверді переконання, потужний інтелект, а й ту силу, яка дозволяє їй міцно стояти на цатах усіх наших ружбів. До всіх своїх талантів вона має ще один важливий для громадянина України талант. Талант прямоствояння і протистояння. І це також принципово важливо. Це також творить феномен Ірини Фаріон.

Гострять зуби на мову

Валдим ПЕПА, лауреат Літературних премій імені І. С. Неچужа-Левицького та імені Олеси Гончара

Тих, що заявляють про перегляд ухваленого Верховною Радою України Закону про мову, відправити б у науку не до “українського буржуазного націоналіста”, не до зляпаного кремлівською пропагандою фашистського страховидла, а до “батька української прози” Григорія Квітки-Основ’яненка. Переклад його повісті “Сердешна Оксана” французькою мовою 1854-го року було опубліковано в Парижі. Це задовго до того, коли Путін на весь світ заявляє, що українська мова штучно, з наміром відірвати її від “братньої” російської, створена австріяками й поляками. “Полячишками”, як прозивали їх царські послі.

28 грудня 1841 р. в листі до молодшого страждальця за волю України А. Красовського Квітка-Основ’яненко написав гостро, але з глибоким розумінням суті справи: “Коли українські молоді письменники змусяють, то вони доведуть, що московська мова є дикунською говіркою, порівнюючи її до мови української. Коли вони повитягують з московської мови все українське, то найзапекліший московський шовініст буде змушений визнати жалюгідне убозтво і нижчість московської говірки супроти української мови”.

Горе поневоленним. Солунський діалект болгарської мови, з якого пішла старослов’янська й церковнослов’янська, не лише загальмував природний розвиток української, а й позбавив її писемного самовираження. Присвоївши духовні здобутки українського роду, привласнивши його історію, російські графи і дворяни збагачували всесвітню літературу видатними творами. Натомість спершу нагороджений за указом Катерини II золотою медаллю з діамантами останній коштовний отаман Запорозької Січі Петро Калнишевський 25 років знемагав у підземній в’язниці в Соловецькому монастирі. Українська козацька старшина прощалася із життям аж за Уралом, конала на шибеницях і на палях. Українська еліта засівала своїми бездиханними тілами Сибір несходимий, Соловки, Біломорканал, Колиму, Кенгір, Мордовію... А геній із геніїв Тарас Шевченко мордувався в солдатській муштрі на березі пустельного Кос-Аралу, “карався, мучився, але не каявся”, мережив вірші в захальяну книжечку.

І ось на зорі ХХІ століття нової ери українофоби того ж самого замісу силуються ввергнути усе ще один з найбільших європейських народів у безпросвітність “кари єгипетської”. Намірюються позбавити його рідної мови, вирвати з душі й серця предковічну пам’ять, задушити самобутні таланти, позбавити їх можливості на самовираження. Нестямні пустомолоти верещать, аж захилюються, в скаженій жадобі воскресити валуєвські порядки. І хоча б хтось із них заікнувся про те, як у зародку придушуються будь-які українські проблiski в Російській Федерації.

“14 декабря 1845” у В’юнишах, поглинутих передостаннього століття рукотворним морем, Тарас Шевченко написав поему “І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні, і не в Україні моє дружнєє посланіє”. Виразив те, що допікало:

Все розберіть... та й спитайте

Тойді себе: що ми?

Чиї сини? яких батьків?

Ким? за що закуті?..

Вичерпної відповіді на це досі не знайти ні в шкільних підручниках, ні в посібниках для середніх спеціальних і вищих навчальних закладів. Донедавна гуманітарії в основному переживували подачки з московських академічних столів. Навіть на зорі ХХІ століття нової ери в Україні немає

достойних провідирів. Утвердження незалежної Української Держави підпадає на очі. Кого після Батурина, стертого ордою Меншикова з лиця землі, й після згубної битви 1709 р. під Полтавою можна порівняти з “титаном епохи Відродження” Богданом Хмельницьким чи то з “беглецем во всіх речах” Іваном Мазепою, який з послами іноземних держав вільно говорив їхньою мовою? Про яскраве життя і державницьку діяльність високоповажного, не обділеного увагою всієї Європи, створено понад двадцять опер.

Гетьман Іван Мазепа сподівався, що війна між Карлом ХІІ і Петром І забезпечить Україні святе право самовладно подарювати у власному домі, утверджувати свій державний устрій. Але монгольської закваски царат застосував тактику випаленої землі. Горіли хліби, міста і села. Так само 1812 р. військо Наполеона вступало в запалену Москву.

На відміну від французів, шведи відмовилися від походу на Смоленськ і Москву. Повернули на багату молоком і медом Україну. “Диявол його сюди несе!” — у відчай проквилів прозирливий гетьман. Ніяка не Божа, а нечиста сила прирікала багатотраждальний український народ на “неключиме рабство”, якщо піти за словом Богдана Хмельницького, знаменитим провідирем національно-визвольної війни проти польської шляхти.

Український етнос з першими словами своєї мови зароджувався в Мізинській археологічній культурі. Її вікування — понад ХХІІІ—ХІV тисячоліття до нової ери. Охоплювала басейни Десни, Сейму, Прип’яті, Росі, Дону, Горішнього й Нижнього Подніпров’я, Південного й Західного Бугу, Дністра, повноводого Дунаю, оспіваного в українській народнопоетичній творчості з таким високим натхненням, як ніким, ніде й ніколи. Таке ж поселення, як і довготривале в Мізині, на вищому березі Десни, відкрив 1903 р. виходець із Чехії Вікентій Хвойка на вулиці Кирилівській у Києві.

Матеріальні й духовні здобутки попередніх тисячоліть успадкувала, чому б сумніватися, Трипільська археологічна культура. Відлуння з її розквіту доносять до сучасності колядки й шедівки та пісні календарно-обрядових дійств. То свідчення з таких же золотих віків українського роду, як і в еллінів, чия міфологія не тільки не осуджена, як “поганська”, а й вважається високим досягненням юності людства.

Воістину, правічного зачину поетична творчість є святом писемом українського народу. Його мова — одна з найрозвиненіших і найбагатших у світі. На міжнародних форумах визнавалася другою за милозвучністю після італійської. Чи хоч одне-єдине з тих, котрі верещать про ревізію закону про мову, має хоча б якесь зелене уявлення про Козака Луганського Володимира Даля?

Сина бельгійського інженера настільки захопила запозичена Московією українська мова, що не пішов по стопах вітця, а 1840 р. проредся через цензурні перепони з головною працею свого життя. Видав її мізерним пробним накладом під назвою “Толковий словарь великорусскаго наречія русскаго языка”. При цьому опубліковане було припечатане грифом “Совершенно секретно”.

Тепер слово за українською елітою, насамперед науковою. Невже вона не спроможна захистити рідну мову? Чи станеться із правічним, сокровенним те ж саме, що з Василем Стусом? Не врятувала українська інтелігенція волелюбного. Переважно відмовчувалася. Терпіла наругу, набравши в рот води. Невже українська національна свідомість як не мала, так і не матиме можливості на самовираження?

А для супостатів немає нічого святого, окрім ненаситної жадоби. Не хтось же інший, як колишні комуністи й виховані ними комсомольці люто насаджували атеїзм, а нині з таким же запалом відроджують православ’я і віру хасидів, збагачуються мільйонами й мільярдами не в якихось там гривнях, а в твердій валюті. Копають собі яму, в якій неможлива вічність непробудно поховане пам’ять про лиходійних душителей правічної мови одного з найбільших європейських народів.

Володимир ГЕТЬМАН,
доцент, кандидат географічних наук

Онде балочка весела,
В ній хороші, красні села,
Там хати садками вкриті
Срібним маревом повиті.
Лєся Українка

Поділля... Подільське плато як геоморфологічна форма рельєфу “підтримує” на карті України переважаючий напрям простягання основних оротажідрографічних одиниць (від грец. *орос* і *гідро* відповідно *гора* і *вода* — гір, височин, рік) — з північного заходу на південний схід. У такому напрямку тягнуться гірські хребти Українських Карпат, Придніпровської височини (на Правобережжі) і Придніпровської низовини (на Лівобережжі), а також річкові артерії Дністра, Південного Бугу і Дніпра (до Запорізьких порогів).

Подільська височина розташована на схилі геологічної структури — Українського кристалічного щита, який для неї є фундаментом і простягається у цьому ж напрямку: від Овруча (Словечансько-Овруцький кряж) і аж до Приазов’я (Меотиди). Власне, Український кристалічний щит, будучи прадавньою сушею (близько 3,85 млрд років тому) і водночас першими горами в межах сучасної України — “Українськими Гімалаями”, започаткував загальну закономірність рельєфу території нашої країни: спрямованість, витягнутість його форм з північного заходу на південний схід. Не виняток і виокремлений орографічний масив Подільської височини — Товтри, або Медобори, що своєрідним ланцюгом мережать Поділля у тому ж керунку.

Центральна частина Західного Поділля є майже ідеальною рівниною (Тернопільська рівнина). Південніше, в бік Дністра, маємо низку плоских, витягнутих з півночі на південь плакорів (межиріччя), які чергуються з глибокими каньйоноподібними (від ісп. *каньйон* — *труба*) річковими долинами — лівими допливами “західноукраїнського Дніпра”. Нині ці плакорні (від англ. *пласос* — *рівнина*) межиріччя розорані на 80 %, лісів — десята частина. В історичний час тут переважали широколистяно-лісові ландшафти (які збереглися ще у Товтрах, або Медоборах, як їх ще називають на Тернопільщині). Плоскі вододільні рівнини були покриті лучними степами. Нині це сільськогосподарські угіддя, поля.

Для горбогірних місцевостей Поділля характерні урочища вододільних останців, балок і ярів, зарослих кущами колючого терену, жостеру, кизилом, або деревом, бруслиною тощо.

Красиве по-своєму Тернопільське Поділля! Воно — то просторі до небокраю, майже плоскі, то слабо розчленовані, злегка хвилясті (як морська гладінь у штільову погоду) лесові рівнини (лес — суглинок, на якому сформувалися чудодійні українські чорноземи). Ближче до річок зринають живописні долинно-балкові, яружні місцевості! Милують око розкидані павутиною давні й сучасні (утворені водною ерозією) лощини, видолки з пологими схилами. Фрагментарно виринають з-поміж них призабуті в Україні віковічні, патріархальні, величні діброви (дубняки).

Річкові долини Поділля — з крутими, стрімкими схилами (особливо у Придністров’ї — до 150—200 м завглибшки). Ці схили покриті низькорослими лісами і кущами з граба, в’яза, липи, ліщини тощо. Там, де річки утворюють “гадючині” меандри (закрути) — схили похилі, з серією ступінчатих терас.

Не тільки чарівною красою природи, а й захопливою історією багатий Подільський край. Майже два (IV—III) тисячоліття до Р. Х. (тільки вдумайтесь — це як від початку нашої ери до сьогодні) — подільська земля була заселена нашими далекими пращурами, які складали велику і загадкову, високо розвинуту на той час (адже жили у збудованих власноруч протомістах) трипільську працивілізацію. Однак тут потрібне уточнення. Спочатку був не Шумер (де були міста), як традиційно вважається офіційною наукою, а наше, саме наше, Трипільля! Тому недоречно називати

Красо України, Поділля!

їхні поселення (площею до 500 га і десятками тисяч людей) протомістами, а треба, як і в Шумері, — містами. Якою мовою вони (трипільці) говорили і як себе називали, ми не знаємо (а може, ще дізнаємось, можливості науки безмежні).

Невже розум ноосфери, наукова думка високого інтелекту не відшукає закопану у землі духовну пам’ять про людей, названих їх першовідкривачем, археологом Вікентієм Хвойкою (чехом по крові) дуже просто — від місця знахідки їхнього сліду — с. Трипільля. А вони ж бо — трипільці, записали пам’ять 5—6-тисячної давнини про себе у символах власної матеріальної і духовної культури (зокрема піктографічних знаках, і були за крок до справжньої писемності). Врешті, де-що про це ми вже знаємо. Відомий дослідник давньої писемності, шумеролог Анатолій Георгійович Кифішин розшифрував такі символи на пісковиках Кам’яної могили біля с. Терпіння під Мелітополем.

Тож це була справжня цивілізація, бо жила дві з половиною (!) тисячі років на одному й тому самому місці — теренах сучасної України (переважно Правобережний лісостеп). А їх (цивілізацій), як вважав відомий англійський дослідник історії Арнольд Джозеф Тойнбі, було за всю відому історію людства — 26. На превеликий жаль, залишилась фактично тільки одна, що поступово охоплює, хоч як парадоксально, вже цілий сучасний світ. Це хвале-но (і поважними науковцями) за її “вільну”

Китайгородське відслонення — геологічна пам’ятка природи загальнодержавного значення

ринкову економіку “західна” цивілізація. Не інакше як лицемірною, цинічною, аморальною (де все купляється і продається) її можна назвати. На ладан вже дихають “східні” цивілізації — справжні, автентичні, з тисячолітньою історією: китайсько-корейська, індійська. Та й японська вже стає чи стала європейською.

У VII—IV ст. до н. е. подільську землю обробляли племена скіфів-орачів (скіфів-рільників), які належали до великої тогочасної держави — Великої Скіфії. Вони залишили і свій “слід” у нашому українському генетичному коді. Нинішні, корінні, подоляни (чоловіки) — статечні, кремезні, трохи флегматичні, зі спокійним і виваженим характером. То все від широколицих (північні європеоїди — антропологічний тип, за вченим А. Сегедою), із солом’яним волоссям і голубими очима, скіфів-рільників.

У III ст. до н. е. — II ст. н. е. до меж Поділля з півдня доходили володіння наступників скіфів — сарматів. Відгук тих часів дійшов навіть до XVII ст., коли на європейських картах терени теперішньої України надписували як Сарматія. А в Немирові, на Вінниччині, у 1676 р. турки оголосили князем новоствореного Сарматського князівства Юрася Хмельниченка — сина славного Богдана.

Та справжніми господарями подільської землі у першій половині I тис. н. е. (IV—VII ст.) були наші предки по слов’янській лінії — анти. Ніхто не знає сповна, звідкіля взялося їхнє імення (можливо, від латинян, з якими вони були у сусідських зносінах).

Проходили через Поділля і германські племена готів, і жорстокі (з погромами) авари, про яких навіть збереглася народна приповідка: “Обри, обри, ховайся добре!”

Уздовж подільської річки Південний Буг жили племена бужан (після антив). У басейні верхнього Дністра і Західного Бугу сиділи дуліби (дудлеби). Назва етноніму “дуліби” (дудлеби на германській вимові — *dudl gebl*) пішла від готів, які проходили тут коридором (який, власне, розділив східних і західних слов’ян) в епоху Великого переселення народів. Готи запримітили особливі музичні обдаровання місцевого люду, що грав на своєму інструменті — дуді (шкіряний мішок з отворами, в які вставляли дерев’яні дудки). Відомо ж бо народну пісню “Заграй мені, дударіку, на дуду”. Отож готи й дали назву дулібам.

Знала подільська земля і смертоносний смерч монголо-татарської орди... Але особливо славною сторінкою в історії Поділля є Козацька доба. Згадаймо і вшануємо доблесних козацьких полковників: брацлавського — Данила Нечая, вінницького — Івана Богуня, могиливі-подільського — Остапа (Евстафія) Гоголя (що був і наказним гетьманом, і славним предком Миколи Гого-

(Чечельницький р-н), Гайдамацька балка (Тростянецький р-н), урочище Білянський ліс (Ямпільський р-н), Гарячківська дача (Піщанський р-н) та ін.

Зрозуміло, площа, приміром, ландшафтного заказника “Володимирська дубина” (на схилах долини р. Ров, Гніванське лісництво, Жмеринський лісгосп) загалом 133 га. І його не зрівняєш з площею природно-заповідної території високої категорії — національного природного парку “Подільські Товтри” у Хмельницькій області (261316 га). Це найбільший, за цим показником, національний парк Європи.

Однак з метою збереження, відтворення та раціонального використання унікальних природних та історико-культурних комплексів Південного Поділля 16 грудня 2009 р. на території Чечельницького (92%) та Тростянецького (8%) районів Вінницької області Указом президента України створено національний природний парк “Кармелюкове Поділля”. Природа тут унікальна.

Терени НПП “Кармелюкове Поділля” — один із небагатьох осередків рідкісних, малотрансформованих, грабово-дубових угруповань широколистяних східноєвропейських ландшафтів в Україні. Тут ростуть рідкісні для України види, які перебувають на межі поширення свого ареалу.

В умовах Вінниччини з її високим рівнем господарського освоєння та переважанням антропогенних ландшафтів територія цього національного природного парку з відносно мало зміненими природними комплексами має виняткове наукове значення. Це еталон первинних ландшафтів центральної частини України.

Сьогодні (у контексті вищесказаного) вже істинною стає географічний постулат: кожний ландшафт, як унікальна річ земного буття, повинен бути репрезентований природно-заповідною територією. А заповідна територія — це своєрідний природний музей під відкритим небом.

Та повернімося до презентації природних ландшафтів заповідними територіями, зокрема на тлі Подільської височини. Тут у південно-східному керунку починаючи з території Польщі, розкинулось (уздовж Головного Європейського вододілу) живописне горбогір’я — Розточчя, що представлено у природно-заповідному фонді України природним заповідником “Розточчя” та Яворівським національним природним парком на Львівщині.

Південніше Розточького кряжу — не менш мальовничі Опілля, а від селища Підкамінь Львівської області, через територію Тернопільської (Збараж, Скалат) і Хмельницької (Сатанів, Кам’янець-Подільський) областей, тягнуться у вигляді зубчастого кряжу — чарівні й загадкові, вже згадувані Товтри, або Медобори. У межах останніх створені й функціонують відповідно природний заповідник “Медобори” і національний природний парк “Подільські Товтри”. Далі, на південний схід, Товтровий кряж через Чернівецьку область доходить, перетинаючи Молдову, аж до Румунії. Загалом довжина Товтр — 250 км.

Унікальний реліктовий (15 млн р.) ландшафт подільських Товтр не менш класично представлений низкою ландшафтних заказників загальнодержавного значення у Хмельницькій області: товтри “Велика і Мала Бугаїха” (Чемеровецький р-н, біля с. Голенишево); мальовничі кам’яністі схили товтрового кряжу — “Іванковецький” (Городоцький р-н, Сатанівське лісництво); на території Кам’янець-Подільського р-ну: “Циківський” і “Кармалюкова гора” (Маківське лісництво), “Товтра Вербецька” (поблизу с. Гуменці), “Совий яр” і “Княжпільський” (Подільське лісництво) і т. ін.

Перелік природно-заповідних перлин Подільської землі можна було б продовжувати. Невичерпною за красою природи є наша українська земля. Бережімо її, бо нам, а ще більше — нашим дітям, внукам і правнукам на ній жити. Жити і любити свою Україну, пишатися нею на весь світ.

Таємниці друкованої графіки

Мистецький арсенал підготував масштабну виставку “Відбиток. Українська друкована графіка”. Тут представлено понад півтисячі робіт більш ніж ста авторів. Кожен відвідувач зможе пройти крок за кроком генеалогію українського “мистецтва лінії та плями”.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Підготовка до виставки розпочалася майже два роки тому — влітку 2018-го. Програмна рада Мистецького арсеналу обрала пропозицію незалежних кураторок Катерини Підгайної та Ірини Боровець переможцем щорічного відкритого конкурсу проєктів. Відтоді до створення “Відбитку” доєдналися конкулянти Олександр Соловйов (куратор проєктів сучасного мистецтва Мистецького арсеналу) та Ольга Лагутенко (докторка мистецтвознавства, професорка НАОМА), музейний відділ та відділ сучасного мистецтва Мистецького арсеналу.

Виставка розповідає про те, що протягом XX століття українська друкована графіка зазнала чи не найбільших трансформацій за свою історію. Зв'язок української графіки з європейськими традиціями прослідковується ще від ренесансних та барокових гравюр українських стародруків. Активне паломництво українських митців за кордон у першій третині XX століття сприяло збагаченню національних художніх традицій та формуванню власного стилю з рисами модерну й авангарду. У часи “залізної завіси”, попри заборони у пам'яті поколінь, жила традиція авангарду. А незалежність України відкрила шлях постмодерністським світовим інтенціям, і український естамп знову знайшов своє місце у глобальному світовому мистецтві.

Графіка давно не є суто “академічним” медіумом. Сьогодні друкована графіка може як залишитися “мономистецтвом”, так і переплітатися, інтегруватися в інші медіа, щоразу демонструючи свої необмежені можливості.

“Відбиток” — це проєкт про естамп. У друкованій графіці малюнок — перший етап створення художнього твору, наступним є перенесення малюнка на кліше, процес його обробки та друк. Кожен з етапів може давати як очікувані, так і несподівані ефекти. У час над'якісних технологій створення та розмноження зображення виникає питання доцільності аналогового методу створення відбитку. По-перше, саме техніки ручного друку дають ту текстуру та ефекти, на які машина не здатна. По-друге, митець, який обирає такий спосіб самовираження, має жагу до складного процесу створення роботи.

Графіка сьогодні є найконсервативнішим видом візуального мистецтва з точки зору технік і технологій її виконання, — розповідає Катерина Підгайна. — Однак сам її процес є не меншим мистецтвом ніж фінальний аркуш, який ми отримуємо вже після друкування. Якщо ще 30-40 років тому у графіки було дуже багато утилітарних функцій — розмноження інформації, створення плакатів та ілюстрування книг, то зараз їх виконують інші медіа. За графікою залишається суто мистецька функція. До того ж, все більше митців роблять не-

тиражні унікальні друковані речі, а ми спостерігаємо новий виток розвитку української друкованої графіки. До речі, роботи молодих художників логічно інтегровані в кожен з блоків виставки. Тим самим демонструючи змістовне поле як для попередніх, так і сьогодинішніх поколінь.

“Відбиток” прагне показати взаємозв'язки та трансформацію художників, явищ і тенденцій української друкованої графіки від початку XX століття і до сьогодинішнього дня. Тому куратори і архітектори обрали не лінійну структуру експозиції — роботи визнаних майстрів з музейних фондів взаємодіють з творами сучасних художників.

— Сьогодні мистецтво української графіки бурхливо розвивається, — зазначила кураторка Ірина Боровець. — За останні два-три десятиріччя це мистецтво

таманні обом періодам, і “сусідство” творів мають унаочнити цю спільність.

Нарбут і Тістол — одне з таких “сусідств” у цьому блоці. Створюючи серію “Українські гроші” (1998-2010), Олег Тістол, чия творчість сформувалася у фіналі розвалу радянської парадигми, апелює до досвіду Георгія Нарбута, визначного художника, творця купюр українських грошей початку XX століття. Ідея розробки грошей, які, по своїй суті, є головними візуальними знаками країни, базувалася не на наслідуванні образних засад Нарбута, а на бажанні бути дотичним до розбудови нової української держави, авторської ініціативи зі створення державних знаків. Протесту проти системи загалом та проти візуальності, яка, зокрема, існувала на радянських рублях.

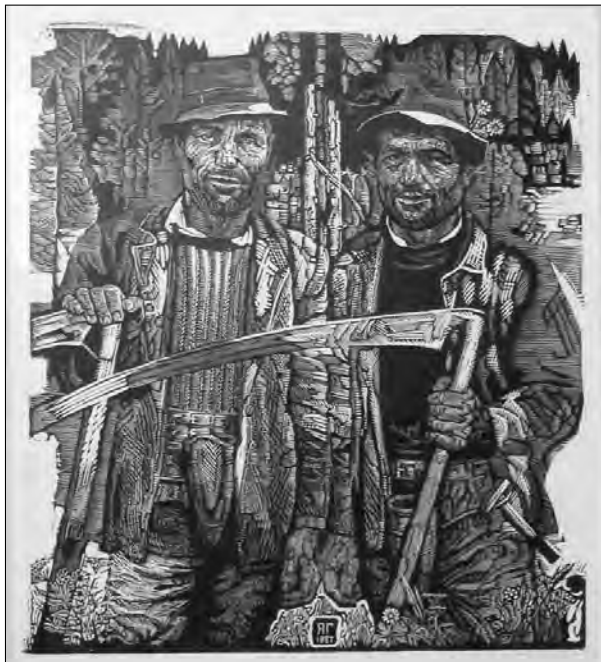
Сучасні урбаністичні пейзажі Тараса Ковача та постмодерні “Інтервенції” Ірини Каленік розділяють спільний сенсовий простір першого блоку з “Гуцульською матр'ю” Олени Кульчицької (1935) та “Зимою в Україні” Володимира Заузе (1935).

Загалом у цьому блоці представлено 135 робіт від 45 авторів.

Другий блок “На межі дозволеного” охоплює 1950—80-ті роки і розповідає, як і чому друкованій графіці вдалося не лише вижити в умовах ізоляваності і радянської цензури, а й знаходити незвичні композиційно-стильові рішення, нетривіальні, оригінальні сюжети у межах дозволених тем.

Цей блок розкриває низку унікальних художніх явищ, які назавжди увійшли в історію українського мистецтва: як художники 1960-х років захоплювалися Карпатами, яку роль відіграв пейзаж, чому оформлення книги стало притулком для вільної творчості, чому і як змінювалися графічні техніки...

Графіка 1960-х — це цілісний феномен українського мистецтва. Вона контрастна, лаконічна, інколи навіть “сувора”. І водночас максимально умовна, різноманітна образами, прийомами та можливостями, яку давала улюблена техніка того часу лінорит. Данину цій техніці віддало багато художників того часу.

Триптих “Толока” Володимира Куткіна, представлений у блоці “На межі дозволеного”, є квінтесенцією ліногравюри 1960-х. Дивлячись на монументальні жіночі образи, забуваєш, що художник фактично показує “красу праці” радянської людини.

У 1970-ті та на початку 1980-х починається період нової художньої мови, мистецтва індивідуальностей, переосмислюється образна структура, починається нове формотворення.

Третій блок запозичив назву в культового українського графіка Олександра Аксініна — “Інфінітивна графіка”. Бо це блок про мистецтво, що прагне не прив'язуватися до конкретного контексту, простору чи часу, та намагається стояти осторонь загальних соціальних проблем і процесів. Це мистецтво, що існує паралельно з системою, а не відкрито їй протиставляється.

Тут зібрано роботи представників “неофіційного мистецтва” радянської доби, зокрема, одного з перших київських концептуалістів Вілена Барського чи гурту закарпатського альтернативного мистецтва Павла Бездіра. В “Інфінітивній графіці” представлено і художників незалежної України. Серед них офорти Костянтина Каліновича, що занурюють в ностальгію за величчю голландських майстрів і їхньою увагою до деталей. Або твори Олега Денисенка, який надихається естетикою середньовіччя і створює химерні нові світи, які називає Antiquitas nova або “нова старовина”.

Виставка “Відбиток” зокрема розповідає про Богдана Сороку — представника львівської школи графіки, аутсайдера у системі радянського мистецтва, викладача і колекціонера українських старожитностей. Упродовж жит-

тя він створив чимало графічних серій. Серед них і давня українська міфологія, і старовинні церкви, і передмістя Львова, й емблеми та символи, що мають не лише художню, а й історичну цінність. Сорока народився в тюрмі: його батьки майже все життя відбували догнотривале ув'язнення у таборах як провідники ОУН. Саме тому митець категорично не сприймав радянський тоталітарний режим. Сорока принципово не вступав до Спілки художників, але з 1970-х його роботи стали добре відомі за кордоном у середовищі української діаспори, зокрема США й Канади. Він ледве

уникнув арешту за ілюстрування книги Ігоря Калинця “Поезії з України”, виданої в Брюсселі 1970 року. Самого ж поета кинули за ґрати на багато років.

Також йде мова про творчість відомих українських митців XX століття Георгія та Сергія Якутовичів. Представники київської школи графіки різних поколінь, вони збагатили українське графічне мистецтво деталізованими образами козацтва, представниками регіональних громад та подіями буремних часів з історії України, демонструючи високий рівень технічного виконання та складної композиції. У роботах сина, Сергія, можна побачити і наслідування стилю батька (він робив це на ранніх етапах своєї творчості), і подальшу образну незалежність, що свідчить про рівнозначність мистецького хисту в обох.

“Батько сказав мені: “Що ти тиняєшся, візьми й намалюй”. Я відповів: “Ну як же я це все намалюю?” Тоді він дістав маленьку репродукцію з літографії “Дон Кіхота” Пікассо і, показавши її мені, сказав: “Цей дядя — великий художник, а малює, як і ти”. “Якщо так, то я теж зможу...” Із цієї миті, вважаю, розпочалося моє життя художника”, — згадував Сергій Якутович.

А львівський графік Олександр Аксінін у своїй теоретичній праці оперував поняттям “інфінітивна графіка”. Цей термін за визначенням дослідника його творчості Віктора Петрушенка: “У прямому сенсі — нескінченна або невизначена графіка (за аналогією з невизначеною інфінітивною формою дієслова), але за задумом — це графіка, що має оперувати особливими засобами для означення чогось поза межою: буття як такого, абсолюту, Бога”.

Інфінітивна графіка — це мистецтво “поза часом та простором”. Деякі художники з різних причин прагнули мати якомога менше точок дотику з дійсністю, і через це нерідко соціум їх сприймав як адептів контркультури. Утім, творчість цих митців та їхні тихі пошуки часто стояли поза офіційною культурою та над усвідомленим спротивом.

На відміну від митців, які тікали від ідеології, ці художники працювали винятково заради мистецтва. Образно-стилістичний ряд представлених робіт часто вимагає розуміння філософського підґрунтя для розшифрування присутніх кодів та символів.

Також, глядачі мають можливість поглянути на справжній графічний кабінет, щоб уявити складність процесу створення відбитків. Він працює під час майстер-класів, які проводять для відвідувачів.

Жіночий портрет, або Таємниця герцогині де Бофор

Володимир СКРИНЧЕНКО

Томас Гейнсборо та його час

Не віриться, що художник творив свій шедевр “заради скоринки хліба”, як він стверджував колись. Адже портретам присвятив Гейнсборо усе своє життя — він написав їх понад 700. Напружена праця й примхи вельможних замовників виснажували його та навіть доводили до розпачу. “Мене нудить від портретів”, — збурювався іноді художник.

Однак працював не покладаючи рук...

Томас Гейнсборо жив і творив у золоту добу англійського живопису XVIII століття. І у блискучому сузір’ї своїх колег — Вільяма Хогарта й Джошуа Рейнольдса, Джорджа Ромні та Джона Констебля — він був зіркою найвищого гатунку.

Портретний живопис Англії осяяний віртуозним мистецтвом Антоніса Ван Дейка, великого голландського художника, котрий чимало працював на англійського короля Карла I. Він створив неповторний, романтичний стиль у портретах придворної знаті, який дещо ідеалізує її аристократизм, вишуканість образу й підкреслену елегантність. Творчість великого голландця й стала провідною зіркою для Томаса Гейнсборо.

Однак у мистецтві Гейнсборо йшов своїм шляхом: він уперто нехтував класичними теоріями сучасних йому художників і невтомно шукав своє в методах живописної майстерності. Джерелом його творчої наснаги були люди — герцоги й лорди, герцогині й графині, та навіть — “дами півсвіту”, як тоді називали довгоногих красунь-актрис. Особливістю таланту художника була спроможність створити пор-

Томас Гейнсборо (автопортрет, 1759 р.)

трет-шедевр з людей звичних, нічим не значущих, що не відрізняються від решти. Але він шанував театр і людей театру — геніального актора Девіда Гарріка та видатного драматурга Річарда Шерідана, портрети яких у творчому спадку митця посідають особливе місце.

Живописний манері Гейнсборо була властива віртуозна легкість, тонка світлотіньова гра, динамічність дрібних різнокольорових мазків, начебто прозорих, але з примхливими відтінками, які переливаються з одного у другий, даючи той невловимий рух життя, відчуття мінливості, що неможливо передати іншим чином. Новаторство Гейнсборо виявилось й у використанні у полотнах холодних блакитних кольорів як домінуючих. На думку митця, саме це створювало вишукану тональність палітри, підкреслюючи шляхетність та одухотвореність його художньої моделі. Але це заперечував його колега у мистецтві сер Джошуа Рейнольдс, президент Королівської академії Англії.

Любов Гейнсборо до живопису та музики сприяли виявленню найтонших кольорових гармоній, музичного ритму творів

Він обезсмертив її, цей дивовижний англійський художник Томас Гейнсборо... Напевно, досягнув він таємниці жіночої краси і втілює уся чарівність прекрасної половини Англії XVIII століття у портрет — у неземний образ герцогині де Бофор. Тиха грація й витончена скромність, загадкова півусмішка вологих губ та суто англійська вишуканість цієї вельможної леді уособлюють саму поезію і привабливість молодості.

Портрет герцогині де Бофор (“Портрет дами у блакитному”)

його мистецтва. Закоханий у природу, він уже на початку своєї творчої біографії створює своєрідний тип портретної композиції, збагаченої пейзажним тлом, гармонічно співзвучним настрою героїв його портретів, причому природа дедалі стає ідеальним середовищем для цього. Невипадково вважали, що істинним покликанням портретиста Гейнсборо було саме відображення природи. Митець залюбки передає типові для англійського національного пейзажу вологу атмосферу і розсіяне світло, які суттєво зм’якшують контури предметів. Протягом життя він невтомно працював над сільськими пейзажами, відтворюючи насичені кольори золотих нив, густу зелень узлісь, живописних парків і прозорих гаїв. Образи природи Гейнсборо суттєво вплинули на розвиток англійського живопису XIX століття, зокрема на мистецтво Констебля.

Серед багатьох шедеврів митця — портрет Сари Сіддонс, актриси-примадонни театру Друрі-Лейн, неперевершеної виконавиці ролі леді Макбет на європейській сцені. Цікаво, що цей портрет йому ніхто не замовляв. Художник малював його за власним бажанням, вдячний талантові актриси. У Гейнсборо чимало шедеврів, але таких значущих, як портрет Сари Сіддонс — одиниці. Як митець Гейнсборо у 1780-ті рр. XVIII століття піднявся на новий якісний шабель. Саме тоді він створив найвизначніші жіночі портрети, яким властива щира простота й глибока психологічна насиченість образів поряд із поетичністю. Романтична привабливість художніх моделей Гейнсборо наводить на думку, що й сам він, певно, причетний до світської “тусовки” тогочасного Лондона. Але б тоді його частіше згадували у мемуарах, листах і плітках тої доби. Та на жаль...

Тяжкувато художнику у Лондоні. Англійська нудьга... Він цілковито пізнав лицемірство столичних звичаїв — але ж у глибині душі лишався провінціалом. А у Лондоні життя його минало у художній майстерні, серед пензлів і мольбертів, у Шомберг-Хаусі, куди нікого не запрошував, оскільки особисте життя його не дуже склалося. Скупість дружини, яка рахувала кожний пенні у його кишені, психічні розлади в обох його доньок, що не мали наречених навіть при багатстві й славі їхнього батька, дедалі більше засмучували художника. Він відчував душевну потребу у відпочинку, у мандрах до рідного краю, до Суффолка, де щасливий був на світанку життя, де минуло його дитинство...

Якось зустрів він під час своїх натурних

сеансів з живопису юну леді небаченої краси. Вона увійшла у пейзаж та серце художника. Маргарет стала його музою і дружиною. Її доля, однак, схвилювала ще й декого — поважного джентльмена, герцога де Бофор, який лишив їй у спадок річну ренту у 200 фунтів (тоді справжнє багатство). Є й свідчення, що підтверджують батьківство герцога де Бофора щодо Маргарет. (Головне, що рента акуратно сплачувалася їй протягом усього життя банком Хоурів у Лондоні — адже там обізнані були щодо таємниць своїх клієнтів).

Родове коріння герцога де Бофор походить від знаменитого Франсуа де Бофора, онука французького короля Генріха IV, постаті легендарної — лідера Фронди, одного з героїв романів Олександра Дюма “Двадцять років потому” і “Віконт де Бражелон”. (Не випадково Маргарет натякала, що в її жилах тече королівська кров).

Напевно і портрет герцогині де Бофор виник не випадково...

“Любите живопись, поэты!”

Саме до цього закликає поет Микола Заболоцький, напевно, згадавши портрет Олександри Струйської, яку відтворив Федір Рокотов, чаклун російського портретного живопису, сучасник Томаса Гейнсборо. В духовному світі своєї моделі віднайшов Рокотов свій естетичний ідеал у неземному образі Олександри Струйської, дружини провінційного дворянина з російської глибинки.

“Её глаза — как два тумана, / Полуулыбка, полуплач, / Её глаза — как два обмана, / Покрытых мглою неудач...” — ці зворушливі поетичні рядки Миколи Заболоцького на посвяту до Олександри Струйської також можна віднести й до чарівної леді з туманного Альбіону — герцогині де Бофор.

Дочка адмірала Боскауен, вона вийшла заміж за герцога де Бофор в 1766 році. Портрет герцогині де Бофор (“Портрет дами у блакитному”) посідає чільне місце серед шедеврів світового живопису у зібранні Ермітажу (Санкт-Петербург).

У ньому ще відчувається вплив Ван Дейка, але...

Як Вам вдалося це чудо, пане Томасе?

Звідки цей тремтливий подих моделі? Складається враження, що пасма волосся

Федір Рокотов, “Портрет Олександри Струйської” (1780 р.)

Портрет Сари Сіддонс

не пензлем виконані, а вимальовані м’яким олівцем. Тканина одягу герцогині зливається з її шкірою, з її тілом в єдине ціле. Тонка шия красуні начебто неспроможна витримати увесь тягар зачіски, а голова її ледь схиляється, мов екзотична квітка. Білі пір’їни, лазурова стрічка на її капелюшку й напудрене волосся облямовують її обличчя своєрідним ореолом...

Хто підказав Вам цю вишукану кольорову гаму, цю гармонію холодно-блакитних мерехтливих тонів, завдяки чому портрет і справді здається блакитним, адже це “Portrait of a Lady in Blue”, як кажуть в Англії. Світлі, сяючі кольори переливаються, немов вода, віддзеркалюючи небесну далечинь.

Споглядаючи цей портрет, мимоволі відчуваєш хвилювання й сльози на очах...

Ми не прощаємося...

Наприкінці 1780-х рр. XVIII століття, у переддень свого 60-річного ювілею, талант Гейнсборо був у розквіті. Але митця не полишало передчуття раптової смерті, тому й зобов’язав свого друга Річарда Шерідана бути присутнім на його похоронах. Доля була до нього безжалісною: він полишив цей світ у серпні 1788 року (за діагнозом лікарів — від раку).

Майже на сорок років пережила герцогиня де Бофор геніального творця свого портрета та померла у глибокій старості — 1828 року. Художнику шкода було розлучатися з мистецтвом. Та наостанок він казав: “Ми усі йдемо на небеса, і Ван Дейк разом з нами”.

Незадовго до смерті завітав до нього сер Джошуа Рейнольдс, президент Королівської академії Англії. Вони нарешті помирилися, ці друзі-суперники...

Данину шаноби пам’яті покійного та біль втрати висловив Рейнольдс у своїй XIV промові до студентів Королівської академії. Віддаючи належне генію Томаса Гейнсборо, сер Джошуа, однак, не радив молодим художникам брати за еталон неординарні творчі принципи сера Томаса та іти його стопами у мистецтві.

Однак час винесе свій вердикт. Мистецтво Гейнсборо, його експерименти з кольором передбачили численні досягнення імпресіоністів, вплинули на творчість митців молодого покоління — Джона Констебля та Ежена Делакруа.

Начебто все...

Але ми не прощаємося з Вами, пане Томасе! Адже частка Вашої душі лишилася у цьому шедеві — портреті герцогині де Бофор.

Як Вам вдалося це чудо, пане Томасе?

Ви обезсмертили її, цю загадкову леді з туманного Альбіону, своїм магічним пензлем. І вона зобов’язана Вам своєю вічною молодістю...

Кращі камерні вистави

Київський академічний театр “Колесо” є організатором Міжнародного театрального фестивалю камерних вистав AndriyivskyFest. У червні 2020 року він мав відбутися вчетверте, однак через пандемію COVID-19 захід довелося перенести на 2021 рік.

Президент фестивалю, народна артистка України Ірина Кліщевська

Український формат — це складова частина Міжнародного фестивалю, що передбачає показ камерних вистав професійних обласних українських театрів і триває упродовж жовтня-травня на сцені театру “Колесо”. Завдяки підтримці проекту НСТДУ “Нема провінції в культурі” майже всі учасники Українського формату 2019-2020 встигли представити київським глядачам та членам журі свої камерні вистави.

Отже, Генеральний директор Міжнародного театрального фестивалю камерних вистав AndriyivskyFest, народна артистка України Ірина Кліщевська оголосила його результати.

Найкращий акторський ансамбль. Вистава “Обережно — жінки!” за п'єсою Андрія Курейчика Кіровоградського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. М. Л. Кропивницького (постановка, переклад та музичне оформлення заслуженої артистки України Людмили Колосович).

Найкраща сценографія. Вистава “Останній герой суїциду” за п'єсою Неди Нежданої Луганського обласного академічного українського музично-драматичного театру (м. Северодонецьк). Художник — Ірина Лубська (режисер-постановник — заслужений діяч мистецтв України Володимир Московченко).

Найкраща жіноча роль. Майя Павлівна у виконанні народної артистки України Клавдії Баріл Вистава “Селфі зі Склерозом” за п'єсою Олександра Володарського Вінницького академічного українського музично-драматичного театру ім. М. Садовського (режисер-постановник — народна артистка України Таїса Славінська).

Найкраща чоловіча роль. Рома Оськін, Арчіл Олександрович Микелтадзе, Веніамін Іонович Єсафов у виконанні Олександра Радька. Вистава “Селфі зі Склерозом” за п'єсою Олександра Володарського Вінницького академічного українського музично-драматичного театру ім. М. Садовського (режисер-постановник — народна артистка України Таїса Славінська).

Найкраща вистава. Вистава “Пустостан” за п'єсою Маліни Пшесльоги Львівського академічного театру естрадних мініатюр “І люди, і ляльки” (режисер-постановник — заслужений діяч мистецтв України Олексій Кравчук).

Сцена з вистави “Обережно — жінки!”

Сцена з вистави “Пустостан”

Відзнака “За режисерський дебют” Анастасія Кузик за виставу “Невчасно” за п'єсою Лани Ра Чернігівського обласного академічного музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка.

За рішенням журі, до складу

якого ввійшли Інна Гончарова (керівник театру “Маскам Рад”, координатор Міжнародного соціально-культурного проекту JoyFest), Віталій Кіно (директор-художній керівник Центру мистецтв “Новий український театр”, театральний режисер, актор і викладач), Сергій Ладесов (заслужений артист України), Наталія Потушняк (театрознавець, журналіст), переможець Українського формату AndriyivskyFest 2019-2020, вистава “Пустостан” Львівського академічного театру естрадних мініатюр “І люди, і ляльки” братиме участь у міжнародній програмі фестивалю, що відбудеться вже 2021 року.

Найближчим часом буде також оголошено підсумки I формату “Незалежні” Міжнародного театрального фестивалю камерних вистав AndriyivskyFest, що з успіхом стартував у листопаді 2019 року серед незалежних столичних театрів.

Театральна «ГРА» триває

Через форс-мажорні обставини, спричинені пандемією COVID-19, III Всеукраїнський театральный фестиваль-премія “ГРА” у 2020 році пройде у зміненому форматі. Доведеться відмовитися від підсумкового фестивального тижня за участю міжнародного журі. Та є й позитив. Цього року буде більше переможців. Лауреатами щорічної національної театральної премії стануть усі вистави, що увійдуть до шорт-листа.

Всеукраїнський театральный фестиваль-премія розпочав свій третій річний цикл у штатному режимі. У 2020 р. на адресу Національної спілки театральних діячів України надійшло 83 заявки, що представили роботи 68 театральних колективів.

Експертна їх рада переглянула та 27 березня, у Міжнародний день театру, оголосила лонг-лист з 28 вистав. Надалі за Положенням мав розпочатися другий етап — перегляд експертами вистав лонг-листа наживо. А далі — заплановане на 10 липня оголошення шорт-листа. Однак, через карантинні обмеження театри України у безрезні призупинили свою діяльність. Це унеможливило проведення II етапу фестивалю-премії у передбаченому форматі.

Відтак ми змушені внести корективи у цьогорічний перебіг “ГРИ”, — зазначила Анна Липківська, театрознавець, кандидат мистецтвознавства, голова Експертної ради ГРИ. — Оскільки театри відновлюватимуть свою діяльність згідно власних графіків, починаючи з серпня 2020 р., то й Експертна рада розпочне перегляди наживо у цей період. Розраховуємо повністю завершити перегляди до кінця жовтня, якщо

театри працюватимуть та не буде введено нові обмеження. Тому формування шорт-листа очікується не раніше кінця жовтня — початку листопада.

Це, у свою чергу, унеможливає проведення підсумкового тижня фестивалю в останню декаду листопада, як це відбувалося два роки поспіль. За словами організаторів, підготовка фестивалю, що включає узгодження робіт 12 відібраних колективів, неможлива в такий короткий термін. До того ж, на сьогодні вкрай проблематичною виглядає перспектива сформувати авторитетне міжнародне журі та забезпечити його приїзд в Україну.

— Цього року і Фестиваль-

Премія, і театри зіткнулися з низкою непростих викликів. Нашим театрам дуже нелегко, але ми не повинні здаватися. Радіє те, що нам вдалося відстояти фінансування і ГРИ, і Національної спілки театральних діячів, — підкреслив Богдан Струтинський Голова НСТДУ, народний артист України.

Отже, рішення Дирекції фестивалю-премії “ГРА” передбачає відмову цього року від проведення підсумкового фестивального тижня та від запрошення міжнародного журі. Лауреатами “ГРИ” у 2020 р. оголосять усі вистави, що увійдуть до шорт-листа (до 12 вистав). Результати оприлюднять під час фінальної церемонії 3 грудня.

“ГРА” проводиться на конкурсній основі один раз на рік за підсумками минулого календарного року. Цьогоріч театри представляють прем'єри, що вийшли у період з 1 січня по 31 грудня 2019 року. Участь у проєкті беруть професійні театральні колективи різних форм власності і форматів роботи.

Лауреати фестивалю-премії будуть визначатися у шести загальних номінаціях: за найкращу драматичну виставу; за найкращу музичну виставу у жанрі опери/оперети/мюзиклу; за найкращу хореографічну/балетну/пластичну виставу; за найкращу камерну виставу (до 150 глядачів); за найкращу пошуково-експериментальну виставу (на перетині театральних/мистецьких жанрів).

Найкращих гравців у ГРИ за театральний Оскар нагородять Дипломом лауреата та грошовою винагородою на реалізацію нового творчого проєкту.

Пошук українських «шекспірів»

Стартував набір учасників до II Лабораторії драматургії НСТДУ. У проєкт запрошують всіх тих, хто вмів або хоче писати, готовий вчитися та прагне визнання власних сценічних робіт. Участь у заході — безкоштовна, а куратор Лабораторії — відомий україно-німецький драматург Павло Ар'є. Заявки для участі в проєкті приймаються від авторів з усієї країни до середини червня.

Лабораторію драматургії було засновано 2019 року Національною спілкою театральних діячів України. Проєкт покликаний відкривати нові імена та урізноманітнювати репертуар театрів українськими творами. Також в найближчих планах — створення національного веб-ресурсу з базою п'єс українських авторів. Цьогоріч проєкт реалізується за підтримки Українського культур-

ного фонду, за кількістю балів експертів він посів перше місце в рейтингу лоту “Резиденції”.

ного фонду, за кількістю балів експертів він посів перше місце в рейтингу лоту “Резиденції”.

Лише в рамках минулорічної Лабораторії було створено 11 українських п'єс для дітей і юнацтва. Деякі з них вже взято до репертуару театрів. А цього року обмежень взагалі немає: драматурги можуть писати п'єси для різних вікових категорій та видів театру.

Для участі в проєкті автори мають заповнити та надіслати організаторам резюме і приклади творчих робіт. Для 15-х учасників, що пройдуть відбір, у столиці

в липні відбудуться семінари та майстер-класи. Досвідом ділитимуться не тільки драматурги Павло Ар'є і Наталя Блок, а й режисери. У серпні автори будуть писати власні п'єси в супроводі консультацій від іменитих кураторів та можливість відвідувати воркшопи з драматургії.

Під завісу жовтня в Києві

планується проведення Фестивалю сучасної драми. Це мають бути публічні читки та обговорення п'єс з залученням вже іменитих режисерів та акторів, запрошенням керівників літературно-драматургічних частин театрів. Формат фестивалю залежатиме від суворості карантинних заходів. Організатори готові до проведення онлайн-фестивалю, проте не полишають надії на зустрічі в офлайн.

І, можливо, вже 2021 року

роботи учасників II Лабораторії

будуть успішно втілені в поста-

новках на різних театральних

майданчиках України. Організа-

тори сподіваються, що україн-

ський проєкт з роками набувати-

ме популярності та ваги. Як свого

часу авторитету у світі здобула

програма для драматургів бри-

танського театру Royal Court. До

речі, участь у ній вже брали і кіль-

ка українських авторів, серед них

Павло Ар'є.

Сторінку підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО

Мистецькі обрії Херсонщини

Олег ОЛЕКСЮК

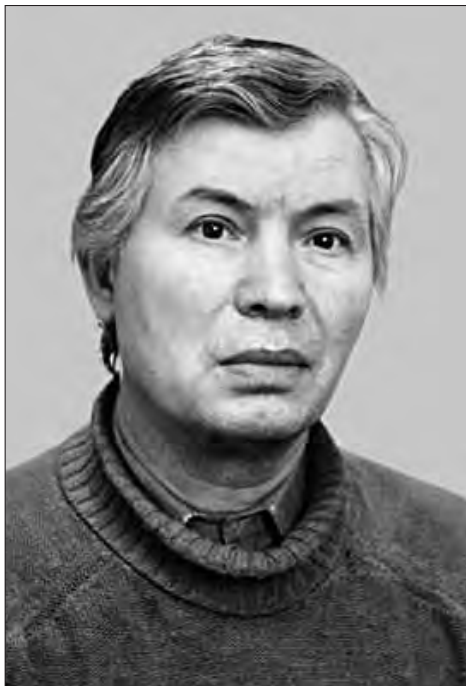
Ювілейний день народження днями відзначив член НСХУ Олександр Калінський. Народився майбутній митець у мальовничому місті на березі Дніпра, білокам'яному Херсоні.

З дитинства виявляв жвавий інтерес до чудодійної магії кольору та світла. Викладачі вирізняли його з-поміж інших школярів, як учня здатного завжди прийти на допомогу в оформленні стіннівки чи то у копіюванні будь-якого пейзажу.

Вже 1973 року Олександр з відзнакою закінчує Кримське художнє училище імені М.С. Самокиша (педагог — Л.В. Балкін), а 1984-го — Харківський державний художньо-промисловий інститут (педагог: Є. І. Биков та О. О. Хмельницький). Навчання в інституті відшліфувало його творчі навички, дало поштовх до пошуків власного обличчя в образотворчому мистецтві.

Олександр Калінський обдарований талантом живописця сповна і постійно знаходиться у творчому неспокої. Його вирізняє з-поміж інших митців краю прагнення до створення пейзажів-картин, де він розкриває своє захоплення чарами природи смаглявої Таврії. Чуттєва проникливість його робіт — це по-новому відкритий для себе і своїх шанувальників світ. Краса в його роботах — не предмет простого споглядання, а джерело, що живить душу людини, допомагає їй вдосконалювати творчі сили. Тиха, повна ніжного хвилювання, елегія природи живе своїм життям на полотнах Олександра Калінського “Пробудження” (1990), “Тиша” (1991), “Блакитний день” (1991), “Добрий день” (1991) та “Весна” (1992). Внутрішнє хвилювання від зустрічі з природою автор передає через сійво життєдайного кольору.

Відчуваючи себе частинкою природи, майстер намагається на своїх полотнах зобразити її подих, її розмаїття, її надзвичайну силу, магію кольору і світла.

Останнім часом художник все частіше звертається до жанру портрета. У портреті Тараса Шевченка в картині під назвою “Політ” та полотні “Портрет сина” відчувається прагнення художника відбити картина складний порух людської душі. Його полотна є окрасою багатьох музейних та приватних виставок Європи.

Заслуженій художниці України Марії Шнайдер-Сенюк українські поети присвячують сонети, про її гобелени захоплено пише освічена Європа, про її патріотичну стійкість у складні 1980-ті згадують українські журналісти.

Народилась Марія Несторівна у селі Коблин Млинівського району Рівненської області. Її жіночість, осяяна талантом і працелюбністю, приваблює шанувальників українського мистецтва. З юних літ вона тримає у собі стержень віри у перемогу світлого і справедливого. 1956 року пані Марія закінчила Львівське училище при-

кладного і декоративного мистецтва (педагоги: В. Цюнь, Н. Сукачова, В. Черкасов та К. Звіринський). Використовуючи традиційні засоби виразності, художниця завжди перебуває в пошуку нових незаангажованих сюжетів килимоткацтва. Творчість мисткині осяяна життєдайною силою природи України. Декоративна святковість, витончена легкість, поетична алегоричність вирізняють її сюжетно-тематичні килими та гобелени з по-між-інших майстрів північного Причорномор'я. Її роботи “Хотіла б я піснею стати”, “Маруся Чурай”, “Григорій Сковорода”, “Неначе писанка село”, “Син землі”, “Крізь тисячоліття”, “Увійдіть до Храму” та “Сіач” наснажують на переосмислення краями свого буття на життєдайній землі українській. Міцна художня підготовка та активна громадянська позиція не дозволяють випустити з поля зору самотужню художниці.

Ще далекого 1971 року Марію Шнайдер-Сенюк зараховують до лав Спілки художників України. Художниця працює не лише з килимами та гобеленами. Її пейзажі заслуговують на окреме дослідження. Живопис в картинах Марії Шнайдер-Сенюк співає кольорами, зачаровує і тримає у полоні прекрасного. Її персональна виставка 1992 року виявила ще одну грань її самотужню таланту — яскраву мальовничість полотен і уміння тонко передати красу природи і розмаїття життя.

Вона одна із перших на Херсонщині увійшла до лав Товариства української мови та Народного Руху України, а з 1992 року — в активі Херсонського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка. Дух національної свободи відчутний у багатьох полотнах майстра пензля.

Роботи Марії Шнайдер-Сенюк мають неабиякий попит серед мистецтвознавців та поціновувачів таланту художниці. Її гобелени можна зустріти у багатьох музеях України, Канади та США. Чимало її робіт знайшли своє життя в Київському державному музеї Українського народно-декоративного мистецтва, Херсонському обласному художньому музеї імені Олексія Шовкуненка, літературному музеї Бориса Лавренюва та в приміщенні Херсонської

обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеся Гончара. Неодноразово її картини ставали окрасою того чи іншого літературно-художнього видання.

Нині готується її персональна виставка у Гончарівці в рамках проекту “Гордість Херсонщини”, який запрацював у обласній книгозбірні з січня цього року.

Нешодавно мисткиня відсвяткувала свій 84-й день народження. Тож побажаємо вельмишановній Марії Несторівні довгих літ творчого життя та дорогоцінного Божого дару здоров'я!

**ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА”
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2020

**Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 77**

на 1 місяць	19 грн 82 коп.	на півроку	107 грн 32 коп.
на 3 місяці	56 грн 86 коп.	на рік	209 грн 94 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК,
Микола ЦИМБАЛЮК,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Ольга ЖМУДОВСЬКА

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosivity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов'язкове. Індекс газети “Слово Просвіти” — 30617

